

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Παγκόσμιες Προκλήσεις και Συστήματα Αναλύσεων»

Ο ρόλος της υποσαχάριας Αφρικής στο διεθνές στερέωμα υπό την επιρροή της Ρωσίας. Αμοιβαίο όφελος ή υποβόσκοντες κίνδυνοι;

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία Ειδίκευσης
«Διοικητική της διακινδύνευσης στην παγκόσμια πολιτική»

Κωνσταντίνος Σκριμπώνης

Τριμελής επιτροπή:
Αναπληρωτής Καθηγητής Ν. Τζιφάκης
Επίκουρος Καθηγητής Σ. Πετρόπουλος (ε)
Επίκουρος Καθηγητής Π. Χουντάλας

(ε) – Επιβλέπων

Τελική έκδοση

Κόρινθος, 2022

UNIVERSITY OF THE PELOPONNESE
SCHOOL OF SOCIAL & POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE & INTERNATIONAL RELATIONS

MASTER'S PROGRAMME IN
"GLOBAL RISKS AND ANALYTICS"

The role of sub-Saharan Africa in the international arena under the influence of Russia. Mutual benefits or underlying risks?

*Master's dissertation specializing in
"Risk management in global politics"*

Konstantinos Skrimponis

Committee:

Associate Professor N. Tzifakis
Assistant Professor S. Petropoulos (s)
Assistant Professor P. Chountalas

(s) – Supervisor

Final version

Corinth, Greece, 2022

Φύλλο αξιολόγησης

Η διπλωματική εργασία με τίτλο «Ο ρόλος της υποσαχάριας Αφρικής στο διεθνές στερέωμα υπό την επιρροή της Ρωσίας. Αμοιβαίο όφελος ή υποβόσκοντες κίνδυνοι;» του Κωνσταντίνου Σκριμπώνη αξιολογήθηκε από την τριμελή επιτροπή, τόσο ως προς την ποιότητα του κειμένου, όσο και ως προς την ποιότητα της προφορικής παρουσίασης και υπεράσπισης της διπλωματικής εργασίας ενώπιον ακροατηρίου.

Η διαδικασία αξιολόγησης της διπλωματικής εργασίας ολοκληρώθηκε την .../.../.... με γενική επίδοση:

Καλώς

Λίαν Καλώς

Άριστα

Τα μέλη της επιτροπής:

1. Αναπληρωτής Καθηγητής Ν. Τζιφάκης
2. Επίκουρος Καθηγητής Σ. Πετρόπουλος
3. Επίκουρος Καθηγητής Π. Χουντάλας

Abstract

Nowadays, the rapid geopolitical developments have turned everyone's attention to Eastern Europe and specifically to the conflict between Russia and Ukraine. In another region of the world, the African continent, in the last decade a "scramble for Africa" has been taking place between the great powers. It is a new kind of struggle, more favorable to Africa, which if handled properly, Africans can make profit out of it. Apart from the main powers like the US, China and European countries, after decades of absence, Russia is reappearing on the African continent. The Kremlin's return to Africa is characterized by the fact that Russian-African relations do not carry any burden of a colonial past and that Russian investments cover areas such as armaments and nuclear energy, which are high on the agenda of sub-Saharan African countries, thereby giving to Russia a comparative advantage over other global players. But the fact that Russia supplies weapons to many African states is a clear concern, given the number of conflicts unfolding on the African continent. This dissertation deals specifically with this growing Russian presence in sub-Saharan Africa, and the impact it has on the attitude of African states in the international arena, such as their positions at the UN. Furthermore, by using risk management tools (SWOT, Risk Matrix, Event Tree Analysis), we try to analyse the risks posed by Russia's involvement in the region. Ultimately, it is the turn of African states to demonstrate the requisite maturity to take advantage of this renewed interest and benefit from critical investments, for the development of African societies.

Keywords: Sub-saharan Africa, Russia, multipolar world order, UN, Wagner |

Περίληψη

Στις ημέρες μας, οι ραγδαίες γεωπολιτικές εξελίξεις έχουν στρέψει την προσοχή όλων στην ανατολική Ευρώπη και συγκεκριμένα στη σύγκρουση μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας. Σε μια άλλη περιοχή του κόσμου, την αφρικανική ήπειρο, την τελευταία δεκαετία διεξάγεται ένας «αγώνας για την Αφρική» μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων. Είναι ένα νέο είδος αγώνα, πιο ευνοϊκό για την Αφρική, το οποίο αν αντιμετωπιστεί σωστά, οι Αφρικανοί μπορούν να επωφεληθούν. Εκτός των κύριων δυνάμεων όπως οι ΗΠΑ, η Κίνα και ευρωπαϊκές χώρες, μετά από δεκαετίες απουσίας, η Ρωσία εμφανίζεται ξανά στην αφρικανική ήπειρο. Η επιστροφή του Κρεμλίνου στην Αφρική, χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι οι ρωσο-αφρικανικές σχέσεις δεν κουβαλάνε κανένα βάρος αποικιακού παρελθόντος και ότι οι ρωσικές επενδύσεις καλύπτουν τομείς όπως οι εξοπλισμοί και η πυρηνική ενέργεια, οι οποίοι είναι υψηλά στην ατζέντα των χωρών της υποσαχάριας Αφρικής, δίνοντάς της έτσι συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι άλλων παγκόσμιων παικτών. Το γεγονός όμως ότι η Ρωσία προμηθεύει όπλα σε πολλά αφρικανικά κράτη, αποτελεί σαφή ανησυχία δεδομένου του αριθμού των συγκρούσεων που εκτυλίσσονται στην αφρικανική ήπειρο. Η παρούσα εργασία πραγματεύεται ακριβώς αυτή την αυξανόμενη ρωσική παρουσία στην υποσαχάρια Αφρική, και τον αντίκτυπο που έχει στη στάση των αφρικανικών κρατών στο διεθνές στερέωμα, όπως η στάση τους στον ΟΗΕ. Εν συνεχεία, με χρήση εργαλείων διαχείρισης διακινδύνευσης (SWOT, Risk Matrix, Event Tree Analysis) αναλύονται οι κίνδυνοι που υποβόσκουν από την εμπλοκή της Ρωσίας στην περιοχή. Εν τέλει, είναι σειρά των αφρικανικών κρατών να επιδείξουν την απαιτούμενη ωριμότητα ούτως ώστε να εκμεταλλευτούν αυτό το ανανεωμένο ενδιαφέρον και να προσεγγίσουν κρίσιμες επενδύσεις για την ανάπτυξη των αφρικανικών λαών.

Όροι κλειδιά: Υποσαχάρια Αφρική, Ρωσία, πολυπολικό σύστημα, ΟΗΕ, Wagner |

Πρόλογος

Η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία, έχει ως σκοπό να αναδείξει τις δυναμικές σχέσεις της Ρωσίας με κράτη της υποσαχάριας Αφρικής. Κράτη τα οποία κατά τον 20^ο αιώνα βίωσαν τα δεινά της αποικιοκρατίας, μέσα από ένοπλο αγώνα απέκτησαν την ανεξαρτησία τους, αλλά πολλά από αυτά δεν κατάφεραν να βιώσουν μια μακρά περίοδο σταθερότητας και ευημερίας. Ερέθισμα για τη μελέτη του συγκεκριμένου θέματος υπήρξε η παρουσία μου, για δύο και πλέον χρόνια στην περιοχή της υποσαχάριας Αφρικής. Μια περίοδος κατά την οποία είχα την ευκαιρία να παρατηρήσω από πρώτο χέρι τα κατάλοιπα της αποικιοκρατίας στις συνειδήσεις και κατ' επέκταση στις συμπεριφορές των αφρικανικών λαών μέχρι και σήμερα.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Επίκουρο Καθηγητή κ. Σωτήρη Πετρόπουλο ο οποίος, με τις στοχευμένες και καίριες κατευθύνσεις του, συνέβαλε στην επιτυχή ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Αναπληρωτή Καθηγητή κ. Νικήτα-Σπύρο Κουτσούκη για την απρόσκοπτη παρουσία του και αφοσίωση στο διδακτικό του έργο, καθ' όλη τη διάρκεια της ακαδημαϊκής χρονιάς. Τέλος, ευχαριστώ τον άμεσα προϊστάμενό μου, καθώς χάρη στις ενέργειές του κατέστη δυνατή η αδιάλειπτη παρακολούθηση των μαθημάτων του Μεταπτυχιακού Προγράμματος.

Κωνσταντίνος Σκριμπώνης

Σεπτέμβριος 2022 |

Περιεχόμενα

ABSTRACT.....	I
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	II
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	III
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	IV
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	VI
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	VII
1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1.1 ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ.....	1
1.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	2
2 Η ΑΝΑΘΕΡΜΑΝΣΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΥΠΟΣΑΧΑΡΙΑ ΑΦΡΙΚΗ	3
2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	3
2.2 Η ΡΩΣΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ ΣΤΟ ΚΑΤΩΦΛΙ ΤΟΥ 21 ^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ	4
2.3 ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ	6
2.3.1 <i>Ενέργεια</i>	8
2.3.2 <i>Εκπαίδευση</i>	9
2.3.3 <i>Στρατιωτική συνεργασία</i>	10
2.4 ΡΩΣΙΚΗ ΕΠΙΡΡΟΗ ΚΑΙ ΟΗΕ	11
3 ΑΓΚΟΛΑ-ΜΟΖΑΜΒΙΚΗ - ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ	15
3.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΔΕΣΜΟΙ.....	15
3.2 ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ 21 ^Ο ΑΙΩΝΑ.....	16
3.2.1 <i>Αγκόλα</i>	16
3.2.2 <i>Μοζαμβίκη</i>	18
3.3 ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΟΗΕ	20
4 ΝΟΤΙΟΣ ΑΦΡΙΚΗ - ΔΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ BRICS	21
4.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ	21
4.2 ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΝ 21 ^Ο ΑΙΩΝΑ	22
4.3 ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΝΟΤΙΑΣ ΑΦΡΙΚΗΣ ΣΤΟΝ ΟΗΕ	25
5 ΜΑΛΙ-ΚΕΝΤΡΟΑΦΡΙΚΑΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ - ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΣΥΜΜΑΧΙΕΣ	27
5.1 ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΔΕΣΜΟΙ.....	27
5.2 ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ 21 ^Ο ΑΙΩΝΑ.....	28
5.2.1 <i>Μάλι</i>	28
5.2.2 <i>Κεντροαφρικανική Δημοκρατία</i>	31

5.3	ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΟΗΕ	34
6	ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΙΝΔΥΝΩΝ	38
6.1	ΑΝΑΛΥΣΗ SWOT	38
6.1.1	<i>Δυνατότητες</i>	38
6.1.2	<i>Αδυναμίες</i>	39
6.1.3	<i>Ευκαιρίες</i>	40
6.1.4	<i>Απειλές</i>	41
6.2	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ	42
	<i>K1 Αποδυνάμωση κρατικής εξουσίας</i>	42
	<i>K2 Χειραγώγηση της κοινής γνώμης μέσω παραπληροφόρησης</i>	42
	<i>K3 Η αυξανόμενη παρουσία της Wagner</i>	43
	<i>K4 Εκδήλωση τρομοκρατίας</i>	43
	<i>K5 χειραγώγηση της στάσης των χωρών στον ΟΗΕ</i>	43
	<i>K6 Επιδείνωση διαφθοράς</i>	44
	<i>K7 Μετατροπή των αφρικανικών κρατών σε «κράτη-εισοδηματίες»</i>	44
6.3	ΜΗΤΡΑ ΚΙΝΔΥΝΩΝ.....	44
6.4	ΔΕΝΔΡΟ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ.....	46
7	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	49
	ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΗΓΩΝ	50

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1 Βαθμονόμηση Κινδύνων	45
Πίνακας 2 Μήτρα Κινδύνων	46
Πίνακας 3 Δένδρο Γεγονότων	47

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1 Πορεία Ρωσικής Αναπτυξιακής Βοήθειας	5
Εικόνα 2 Αξία επενδύσεων μεταξύ Eurasian Union - African Union	6
Εικόνα 3 Μερίδιο εισαγωγών όπλων προς την Αφρική ανά προμηθευτή	10
Εικόνα 4 Ψήφοι Αφρικής - Ψήφισμα ΟΗΕ 68/262	12
Εικόνα 5 Ψήφοι Αφρικής - Ψήφισμα ΟΗΕ ES-11/1	13
Εικόνα 6 Ψήφοι Αφρικής επί της αποπομπής Ρωσίας	14
Εικόνα 7 Πορεία διμερούς εμπορίου Ρωσία – Αγκόλα	17
Εικόνα 8 Εμπορική σχέση Αγκόλα-Ρωσία 2020.....	18
Εικόνα 9 Εμπορική σχέση Μοζαμβίκης-Ρωσίας 2020	19
Εικόνα 10 Εκτόξευση «Kondor-E» 2014	23
Εικόνα 11 TU-160 στο αεροδρόμιο Waterkloof-Pretoria.....	24
Εικόνα 12 Εμπορική σχέση Ν. Αφρικής-Ρωσίας 2020	25
Εικόνα 13 Σωρευτική αξία στρατιωτικών εισαγωγών στο Μάλι.....	29
Εικόνα 14 Διαδηλωτές στη Βατακό με ρωσικές σημαίες	30
Εικόνα 15 Εμπορική σχέση Μάλι-Ρωσία 2020	31
Εικόνα 16 Διαδηλωτές με σημαίες Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας – Ρωσίας	32
Εικόνα 17 Εμπορικές σχέσεις Κεντροαφρικανική Δημοκρατία-Ρωσία 2020	33
Εικόνα 18 Διακύμανση συνολικού εμπορίου	34
Εικόνα 19 Τρέχουσα κατάσταση MINUSMA	35
Εικόνα 20 Τρέχουσα κατάσταση MINUSCA.....	36
Εικόνα 21 Πρόσβαση σε χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες.....	39

1 Εισαγωγή

1.1 Πλαίσιο αναφοράς

Η Αφρική, μετά την Ασία, είναι η δεύτερη σε έκταση ήπειρος, καταλαμβάνοντας το 20% της συνολικής χερσαίας έκτασης του πλανήτη. Το νότιο τμήμα της ηπείρου, η υποσαχάρια Αφρική, μια περιοχή με πλούσιο υπέδαφος, στα τέλη του 19ου αιώνα βίωσε μια βίαιη αποικιοποίηση η οποία θα σημάδευε την πορεία της ηπείρου μέχρι και τις ημέρες μας. Μετά από μισό αιώνα ανεξαρτησίας, πολλά αφρικανικά κράτη βρίσκονται αντιμέτωπα με δομικές δυσκολίες για την ανάπτυξή τους και την αυτόνομη πορεία τους. Έλλειψη βασικής εκπαίδευσης, χαμηλή ποιότητα υγειονομικών υπηρεσιών, αδύναμες εθνικές οικονομίες οι οποίες ευνοούν την ανάπτυξη παράλληλης σκιώδους οικονομίας, είναι κάποιες από τις δυσκολίες αυτές. Παρ' όλα αυτά, η Αφρική, τα τελευταία χρόνια, έχει ξαναμπει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος του ανεπτυγμένου κόσμου. Η δραστηριότητα των μεγάλων δυνάμεων στην αφρικανική ήπειρο σήμερα ονομάστηκε «αγώνας για την Αφρική». Οι μεγάλες δυνάμεις που ανταγωνίζονται σήμερα σε αυτόν τον αγώνα περιλαμβάνουν την Κίνα, τη Ρωσία, τις ΗΠΑ, την Τουρκία, την Ινδία και τις ευρωπαϊκές δυνάμεις. Αυτές οι δυνάμεις δεν ανταγωνίζονται για έδαφος, αλλά για επιρροή, πρόσβαση σε φυσικούς πόρους, εμπορικές ευκαιρίες και διπλωματικά ανταλλάγματα. Το κυρίαρχο ερώτημα του νέου «αγώνα για την Αφρική», είναι ποιά επίδραση έχει αυτό στις αφρικανικές χώρες. Η Αφρική θα πρέπει να είναι επιφυλακτική στο έντονο ενδιαφέρον από τις μεγάλες δυνάμεις διότι ιστορικά, όταν οι εξωτερικές δυνάμεις έχουν βάλει στο μάτι την Αφρική και τη βλέπουν ως πηγή πρώτων υλών ή αγορών, οι ίδιοι οι Αφρικανοί πληρώνουν συχνά το τίμημα (Harms 2019).

Ζητούμενο της διπλωματικής εργασίας είναι η μελέτη των ενεργειών της Ρωσίας και του αντικτύπου που αυτές έχουν, σε συγκεκριμένες χώρες της υποσαχάριας Αφρικής. Θα επιχειρηθεί να αναδειχθεί αν οι ενέργειες της Ρωσίας είναι αμοιβαία επωφελείς για τα συμβαλλόμενα κράτη στο πολυπολικό διεθνές σύστημα ή εάν προάγουν μονομερώς τα συμφέροντα της Ρωσίας. Επίσης, εξετάζεται ποιοί είναι οι τομείς της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής με τους οποίους επιχειρεί την εδραίωσή της ως σημαντικός εταίρος των υποσαχάριαων κρατών. Τέλος, σημαντικό μέρος της εργασίας πραγματεύεται τη στάση των κρατών αυτών στον ΟΗΕ εξετάζοντας αν και πώς αυτός συντάσσεται με τα ρωσικά συμφέροντα διεθνούς πολιτικής.

1.2 Μεθοδολογία

Η πορεία της έρευνας αρχικά παρουσιάζει το ιστορικό πλαίσιο της ρωσικής δραστηριότητας στην υποσαχάρια Αφρική. Εν συνεχεία, αφού αναλυθούν κύριοι τομείς ρωσο-αφρικανικής συνεργασίας, θα αναδειχθεί η στάση των αφρικανικών κρατών στον ΟΗΕ αναφορικά με σύγχρονα ζητήματα που αφορούν τη Ρωσία. Στην πορεία της έρευνας θα γίνει, υπό την ίδια μέθοδο, μελέτη συγκεκριμένων περιπτώσεων διακρατικής συνεργασίας της Ρωσίας με χώρες της υποσαχάριας Αφρικής, προκειμένου να εξετασθεί εάν η συνεργασία αυτή είναι αμοιβαία επωφελής. Η μεθοδολογία είναι μια συγκριτική ανάλυση περιπτώσιολογικής μελέτης των στρατηγικών της Ρωσίας σε υποσαχάριες χώρες. Αυτή η μεθοδολογία θα μας επιτρέψει να αναδείξουμε τις ομοιότητες και πιθανές διαφορές στη ρωσική στρατηγική ανά εξεταζόμενο κράτος. Η ποιοτική μεθοδολογία ταιριάζει καλύτερα στη μελέτη που διεξάγεται καθώς εξετάζεται ένα ευρύ φάσμα υλικού, σε εκτεταμένο χρονικό πλαίσιο. Για την επίτευξη των στόχων της διπλωματικής πραγματοποιήθηκε ως επί το πλείστον δευτερογενής έρευνα, αφού έγινε συνδυασμός μελέτης εκτενούς διεθνής βιβλιογραφίας και αξιολόγηση δεδομένων από ανοικτές πηγές, όπως το διαδίκτυο, δημοσιεύματα στον τύπο και αρθρογραφία.

Διαμέσου των εργαλείων διαχείρισης διακινδύνευσης θα γίνει προσπάθεια αναγνώρισης των κινδύνων που ελλοχεύουν από τη ρωσική διείσδυση στην υποσαχάρια Αφρική. Προς το σκοπό αυτό θα γίνει ανάλυση τύπου «SWOT». Εν συνεχεία, θα διεξάγουμε ποιοτική ανάλυση των κυριότερων κινδύνων και αποτύπωσή τους σε μια «Μήτρα Κινδύνων» (Risk Matrix). Για να μπορέσουμε να κατατάξουμε τους κινδύνους με βάση τη σημαντικότητά τους θα γίνει βαθμονόμησή τους με βάση το γινόμενο δύο κλιμάκων, της Πιθανότητας Εκδήλωσης και του Αναμενόμενου Αντικτύπου, σε περίπτωση εκδήλωσης. Τέλος, αφού αναγνωρισθεί ο κυριότερος κίνδυνος, θα καταρτισθεί ένα «Δένδρο Γεγονότων» για να αναδειχθούν οι τελικές εκβάσεις που θα προκύψουν από ενδιάμεσες επιλογές.

Στις παρακάτω ενότητες, αφού εξετασθεί η στάση της Ρωσίας προς τις Αφρικανικές χώρες, τόσο ιστορικά, όσο και στις ημέρες μας, θα αναλυθεί η πρόοδος των σχέσεων σε επιμέρους τομείς, όπως αυτοί της εκπαίδευσης της ενέργειας και των στρατιωτικών συνεργασιών. Κατόπιν, θα προβούμε σε περιπτώσιολογική μελέτη των σχέσεων της Ρωσίας με χώρες της υποσαχάριας Αφρικής, οι οποίες ομαδοποιούνται με βάση ομοιότητες της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής προς αυτές. Τέλος, θα εξετασθούν οι προκλήσεις και οι κίνδυνοι που προκύπτουν με τη χρήση εργαλείων διαχείρισης διακινδύνευσης.

2 Η αναθέρμανση της ρωσικής πολιτικής στην Υποσαχάρια Αφρική

2.1 Ιστορική αναδρομή

Οι μεγάλες δυνάμεις του 19ου αιώνα, είχαν ορίσει αδρά τα όρια εξάπλωσής τους στην αποικιακή συνδιάσκεψη το 1884-1885 ασκώντας άμεση κυριαρχία επί των αφρικανικών λαών, διαμέσου τοπικών συνεργατών ή κυβερνητών. Στον αντίποδα, η Ρωσία ουδέποτε υπήρξε μέλος των μεγάλων αποικιακών δυνάμεων και για αυτόν το λόγο δεν απέκτησε αποικίες στην Αφρική. Σύμφωνα με τον Elbassoussy (2022:253), η Ρωσία ακολούθησε ένα συντηρητικό δρόμο στα τέλη του 19ου αιώνα. Έδινε πάντα προτεραιότητα σε ένα κρατικό, δεσποτικό-συγκεντρωτικό σύστημα διακυβέρνησης, παρά στη διάχυση εξουσιών. Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι αποικιακές δυνάμεις ήταν ως επί το πλείστον ρωμαιοκαθολικές και προτεσταντικές χώρες, ενώ η Ρωσία ορθόδοξη. Επιπροσθέτως, η γεωγραφική θέση της Ρωσίας της παρείχε το συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με τις λοιπές ευρωπαϊκές δυνάμεις να έχει πρόσβαση σε τεράστιους φυσικούς πόρους. Η περιορισμένη πρόσβασή της σε θαλάσσιους εμπορικούς δρόμους διαμέσου λιμανιών, την οδήγησε στην ανάπτυξη χερσαίου εμπορίου με γειτονικές χώρες, αντί σε εμπόριο με υπερπόντιες κτήσεις. Όλα τα ανωτέρω ίσως εξηγούν σε ένα μεγάλο βαθμό τους προσανατολισμούς της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής και το λόγο για τον οποίο δεν απέκτησε αποικίες στην αφρικανική ήπειρο.

Ο ανταγωνισμός για την Αφρική, όπως αναφέρουν και οι Nemečková et al (2021:368), διεξήχθη σε δύο φάσεις. Αρχικά ήταν η αποικιακή εποχή, όπου οι Μεγάλες Δυνάμεις επέκτειναν την επιρροή τους για νέες γαίες και πλουτοπαραγωγικές πηγές. Η δεύτερη φάση μπορεί να θεωρηθεί στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, όταν η Σοβιετική Ένωση ανταγωνιζόταν τη Δύση σε έναν αγώνα άσκησης επιρροής επί των αφρικανικών κρατών. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 εκδηλώθηκε ένα αντιαποικιακό κίνημα που είχε ως αποτέλεσμα πλείστα αφρικανικά κράτη να κερδίσουν την ανεξαρτησία τους. Σε αυτό το περιβάλλον, η Σοβιετική Ένωση είχε τα ιδεολογικά εργαλεία που απαιτούνταν, ώστε να αυξήσει την επιρροή της επί των κρατών αυτών. Όπως υποστηρίζει ο Shubin (2013:1), αυτή η γοργά αναπτυσσόμενη σχέση της Σοβιετικής Ένωσης με τα αφρικανικά κράτη άρχισε στα τέλη της δεκαετίας του 1950. Χάρη στις πρωτοβουλίες της, στις 14/12/1960 εισήχθη στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ πρόταση για τον τερματισμό της αποικιοκρατίας. Ύστερα από ψηφοφορία, υιοθετήθηκε η Διακήρυξη 1514 του ΟΗΕ περί «Παραχωρήσεως Ανεξαρτησίας στις αποικιοκρατούμενες χώρες και λαούς». Αίσθηση προκαλεί το γεγονός ότι από τα 98 τότε μέλη του οργανισμού από την διαδικασία απείχαν μόλις 9, η Αυστραλία, το Βέλγιο, η Δομινικανή Δημοκρατία, η Γαλλία, η Πορτογαλία, η Ισπανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, οι ΗΠΑ και η Ένωση Νοτίου Αφρικής, όλες χώρες αποικιοκράτες. Μετά από αυτό το σημείο σταθμό για τις σχέσεις Σοβιετικής Ένωσης και αφρικανικών κρατών, ήρθε η στήριξη στον νόμιμο πρωθυπουργό του Κονγκό Patrice Lumumba και η υποστήριξη στην

Αγκόλα, στον αγώνα της για ανεξαρτησία ενάντια στην επιθετικότητα της ρατσιστικής τότε Νοτίου Αφρικής και του Ζαΐρ, όπως θα εξετάσουμε παρακάτω.

Εκτός από τη στρατιωτική και ιδεολογική βοήθεια, η Σοβιετική Ένωση παρείχε και ανθρωπιστική βοήθεια. Αυτό ήταν εφικτό καθώς αυτή την προσπάθεια ενίσχυσαν και σύμμαχες χώρες, όπως η Κούβα και χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ. Με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης η κατάσταση άλλαξε δραματικά. Ως άμεση συνέπεια ήταν το κλείσιμο αρκετών διπλωματικών αποστολών (9 πρεσβείες και 3 προξενεία) και η μείωση του προσωπικού στο αντίστοιχο τμήμα του Υπουργείου Εξωτερικών της Ρωσίας. Επιπροσθέτως, πολιτιστικά κέντρα έκλεισαν και οικονομικές σχέσεις διακόπηκαν μονομερώς. Το 1991 ο Boris Yeltsin διακήρυξε την αναστολή της ανθρωπιστικής βοήθειας και απαίτησε την αποπληρωμή του χρέους των αφρικανικών κρατών προς τη Ρωσία, το οποίο ανερχόταν σε 16 δισεκατομμύρια δολάρια. Οι κινήσεις αυτές όχι μόνο δεν απέφεραν αποτέλεσμα, αφού το χρέος παρέμενε, αλλά απομάκρυναν κάποιους από τους Αφρικανούς ηγέτες από τη Ρωσία.

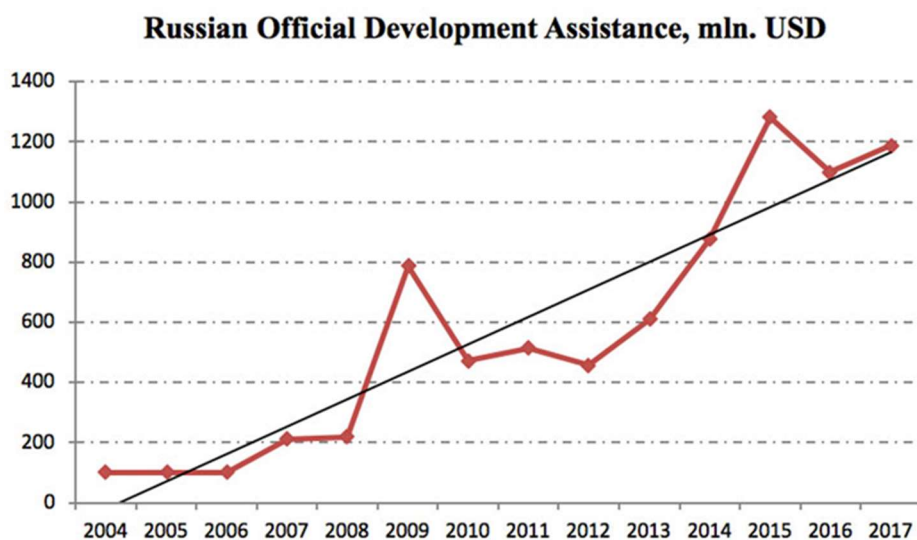
Ήταν όμως μόνο οικονομικοί οι λόγοι αποχώρησης της Ρωσίας από την αφρικανική ήπειρο στις αρχές της δεκαετίας του 1990; Εκτός από το οικονομικό σοκ που υπέστη η Ρωσία, αφού έπρεπε να περάσει από ένα μοντέλο κρατικής οικονομίας προς μια οικονομία της αγοράς, υπήρχαν και άλλοι λόγοι. Αρχικά πολιτικοί, καθώς οι νέοι κυβερνώντες της Ρωσίας συχνά δαιμονοποιούσαν τους προτέρους συμμάχους της Σοβιετικής Ένωσης. Επί παραδείγματι, το 1992 ο Boris Yeltsin υποδέχθηκε στη Μόσχα τον απερχόμενο Πρόεδρο της Νοτίου Αφρικής Frederik de Klerk, αντί του Nelson Mandela τον οποίο διαχρονικά στήριζε η Σοβιετική Ένωση. Ένας άλλος λόγος ήταν η αντι-αφρικανική προπαγάνδα, τόσο από κυβερνητικούς κύκλους όσο και από ΜΜΕ, τα οποία απέδιδαν τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετώπιζε η Ρωσία και στις δαπάνες της Σοβιετικής Ένωσης για αναπτυξιακή βοήθεια προς τις αφρικανικές χώρες (Shubin 2013:2).

2.2 Η ρωσική πολιτική προς την Αφρική στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα

Ύστερα από χρόνια εσωστρέφειας για τη Ρωσία, ήρθε η ώρα να ανακτήσει τις φιλοδοξίες της αναφορικά με τη θέση της στο διεθνές στερέωμα. Σε αυτό βοήθησε η ανάληψη του Υπουργείου Εξωτερικών από τον Igor Ivanov, ο οποίος επιτάχυνε την αναθέρμανση των ρωσο-αφρικανικών σχέσεων. Ο ανωτέρω υποστήριξε μια αλλαγή «Παραδείγματος», κατά τη θεωρία του Thomas Kuhh, αναφορικά με την εξωτερική πολιτική της Ρωσίας. Πρόκρινε τον περιορισμό της χρήσης στρατιωτικών ή ενεργειακών εργαλείων έναντι νέων έξυπνων μορφών εξωτερικής πολιτικής. Ως παράδειγμα αναφέρθηκε στην εξαγωγή εκπαίδευσης, ένα πολύτιμο εργαλείο στη διαμόρφωση εξωτερικής πολιτικής του μέλλοντος, μακριά από τις συμβατικές προσεγγίσεις του παρελθόντος (Němečková et al 2021:369). Το γεγονός ότι υλοποιούταν από το 2000 μια αναθέρμανση στις ρωσο-αφρικανικές σχέσεις, όταν και ο Vladimir Putin έγινε Πρόεδρος της Ρωσίας, αποδεικνύεται και από την επαναλειτουργία Πρεσβειών και πολιτιστικών κέντρων μεταξύ 2001

και 2005, αλλά και από την παρουσία διάφορων Αφρικανών ηγετών, διπλωματών, οικονομικών και στρατιωτικών συμβούλων στη Μόσχα.

Συνέπεια της εκλογής του Putin ως Προέδρου της Ρωσίας το 2000 και της επιθυμίας η Ρωσία να αναδειχθεί παγκόσμια δύναμη ήταν η εντατικοποίηση της εξωτερικής πολιτικής, η οποία περιλάμβανε και την τακτική της αποστολής εξωτερικής βοήθειας. Η πρώτη φάση εξωτερικής βοήθειας ανακοινώθηκε το 2007 ως International Development Assistance Concept το οποίο υιοθετούσε πλείστους στόχους, οι οποίοι κυμαίνονταν από την «καταπολέμηση της φτώχειας και τη διευκόλυνση της κοινωνικο οικονομικής ανάπτυξης στις μεταπολεμικές περιοχές», μέχρι την «ενίσχυση της αξιοπιστίας και προώθηση μιας αμερόληπτης στάσης προς τη Ρωσική Ομοσπονδία, στη Διεθνή Κοινότητα». Όπως υποστηρίζουν οι Nēmečková et al (2021:374), καθώς η διεθνής αναπτυξιακή βοήθεια είναι βαθύτατα πολιτικοποιημένη, εύκολα μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι οι ανωτέρω στόχοι της Ρωσίας δεν διέπονται μόνο από το αίσθημα αλτρουισμού, αλλά εξυπηρετούν ως άλλο ένα εργαλείο στο να ενισχύσουν τη θέση της Ρωσίας στη διεθνή σκηνή. Αυτό αποδεικνύεται από την επικαιροποιημένη έκδοση του εν λόγω προγράμματος το 2014, όπου το Υπουργείο Εξωτερικών της Ρωσίας σημειώνει ότι η βοήθεια «παρέχεται στις αναπτυσσόμενες χώρες, η συνεργασία με τις οποίες εξυπηρετεί τα συμφέροντα της Ρωσικής Ομοσπονδίας». Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι η επίσημη αναπτυξιακή βοήθεια που παρείχε η Ρωσία ήταν σταθερά αυξανόμενη από 100 εκατομμύρια δολάρια το 2004 έφτασε στο 1,3 δισεκατομμύρια δολάρια το 2015 με μια κάμψη στα 1,186 δισ. δολάρια το 2017. Ωστόσο, η υποσαχάρια Αφρική μαζί με τη Μέση Ανατολή παρέλαβαν μόνο ένα μικρό ποσοστό 10,9% του ετήσιου ποσού τα τελευταία 5 χρόνια.

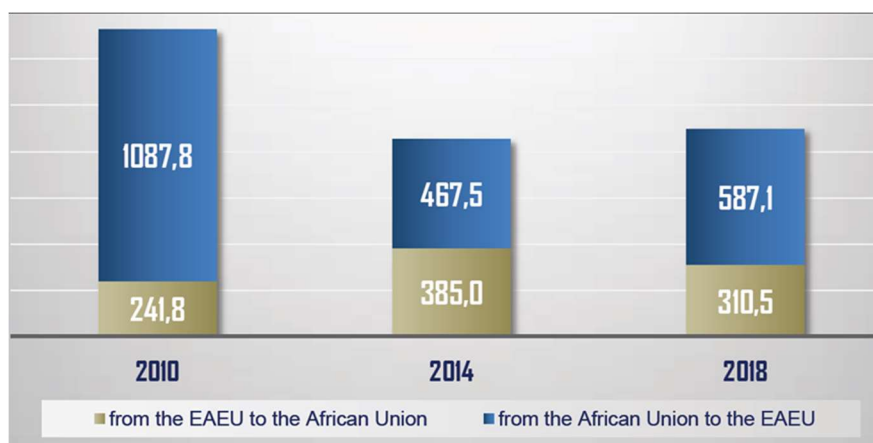
Εικόνα 1 Πορεία Ρωσικής Αναπτυξιακής Βοήθειας

(Πηγή: Russia and the World Bank 2022)

2.3 Γεωπολιτικοί λόγοι επιστροφής της Ρωσίας στην Αφρική

Υπάρχει μια ομοφωνία μεταξύ των ερευνητών αναφορικά με την πρόσφατη επιστροφή της Ρωσίας στη μαύρη ήπειρο. Αρχικά, ως επακόλουθο της ρωσικής προσάρτησης της Κριμαίας, το 2014 επεβλήθησαν κυρώσεις στη Ρωσία από τα δυτικά κράτη, μία εκ των οποίων ήταν και η αποπομπή της από την ομάδα κρατών της G8. Απώτερος στόχος των δυτικών κρατών ήταν η διπλωματική απομόνωση της Ρωσίας, γεγονός που ώθησε την τελευταία σε αναζήτηση νέων συμμαχιών, κυρίως σε αφρικανικά κράτη, με σκοπό να διατηρήσει το παγκόσμιο κύρος της. Αυτή η στρατηγική που χαρακτηρίστηκε ως «flanking strategy», είχε ως στόχο να αποδείξει στη Δύση ότι όχι μόνο η Ρωσία δεν δύναται να απομονωθεί, αλλά και ότι έχει και άλλες βιώσιμες οικονομικές εναλλακτικές, πέρα από αυτές της ευρωπαϊκής ηπείρου (Faleg, Secrieru 2020:2).

Ένας δεύτερος παράγοντας της στροφής της Ρωσίας προς την Αφρική θεωρείται η ίδρυση της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης το 2014, στην οποία συμμετέχουν η Αρμενία, η Λευκορωσία, το Κιργιστάν, το Καζακστάν και η Ρωσία, με την τελευταία να έχει προεξέχοντα ρόλο. Στο πλαίσιο αυτής της Ένωσης, η Ρωσία κατάφερε να ενδυναμώσει τη γεωπολιτική της θέση, υπογράφοντας συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου με χώρες ακόμα και έξω από τον τέως σοβιετικό χώρο. Στην αφρικανική ήπειρο ενδεικτική είναι η αύξηση των επενδύσεων των χωρών της Ευρασιατικής Ένωσης προς αφρικανικά κράτη, από 241 εκατομμύρια δολάρια που ανήλθαν το 2010 πριν την ίδρυση της, σε 310 εκατομμύρια δολάρια το 2018. Έτσι, ανοίγονται νέες ευκαιρίες για αφρικανικά κράτη να αναπτύξουν εμπορικές συμφωνίες με την Ευρασιατική Ένωση, μια ένωση κρατών που απαριθμεί συνολικά πάνω από 183 εκατομμύρια κατοίκους (Kortunov et al 2020:30). Στην ακόλουθη εικόνα, εμφανίζεται η διακύμανση και αξία των επενδύσεων, σε εκατομμύρια δολάρια μεταξύ Ευρασιατικής Ένωσης και Αφρικανικής Ένωσης στην πορεία του χρόνου.

Source: Eurasian Economic Commission statistics.

Εικόνα 2 Αξία επενδύσεων μεταξύ Eurasian Union - African Union

(Πηγή: Kortunov et al 2020:50)

Τρίτον, η ενισχυμένη παρουσία και ενεργός συμμετοχή της Ρωσίας στη Συρία από το 2015, τη βοήθησε να ανακτήσει την ιδιότητά της ηγέτιδας δύναμης και παράλληλα να επιδειξεί την ισχύ

των σύγχρονων ρωσικών οπλικών συστημάτων. Αυτό, όπως θα δούμε στη συνέχεια, επέδρασε θετικά στη σύναψη συμφωνιών πώλησης όπλων σε χώρες της Αφρικής. Ενδεικτικά, το μερίδιο της εξαγωγής όπλων στην υποσαχάρια Αφρική αυξήθηκε από 19% το 2012 σε 28% το 2018.

Ενδεικτικό της ρωσικής προσέγγισης είναι το ταξίδι του Υπουργού Εξωτερικών της Ρωσίας Sergey Lavrov το 2018 σε Αγκόλα, Ναμίμπια, Μοζαμβίκη, Ζιμπάμπουε και Αιθιοπία. Εκτός από εμπορικές και πολιτιστικές συμφωνίες, συζητήθηκαν θέματα ασφάλειας και καταπολέμησης της τρομοκρατίας. Όπως υποστηρίζει ο Kalika (2019:10), η Μόσχα στοχεύει στην ανάπτυξη συνεργασιών στις οποίες θα παρέχονταν υπηρεσίες ασφαλείας με αντάλλαγμα οικονομικές παροχές. Αυτές οι συνεργασίες βασίζονται σε τρία χαρακτηριστικά τα οποία απαντώνται σε πλείστα υποσαχάρια κράτη. Αρχικά την αδυναμία των κυβερνήσεων να διατηρήσουν την τάξη και την ασφάλεια (πχ Sahel, Κεντροαφρικανική Δημοκρατία). Επίσης, η αυξανόμενη απογοήτευση των αφρικανικών κρατών προς την Κίνα, λόγω των δυσμενών δανειακών υποχρεώσεων, λειτουργεί προς όφελος της Ρωσίας. Τέλος, ο φόβος των ηγετών για εσωτερικές αναταραχές, οι οποίες ενδέχεται να οδηγήσουν σε επαναστάσεις, τους οδηγεί όλο και περισσότερο προς τη σύναψη συμφωνιών ασφάλειας με τη Ρωσία. Η τελευταία, φαίνεται εις θέση να τους προστατέψει, όπως έκανε με το καθεστώς του Bashar Al Assad στη Συρία κατά τη διάρκεια της Αραβικής Άνοιξης.

Στον αντίποδα, σύμφωνα με τους Daniel και Shubin (2018:59), υπάρχει μια άλλη ανάγνωση αναφορικά με την επιστροφή της Ρωσίας στην Αφρική. Αρχικά αντικρούεται ο ισχυρισμός ότι η εμπλοκή της Ρωσίας δυσχεραίνει τις ενέργειες της Κίνας, η οποία είναι στενός σύμμαχος της Ρωσίας στο πλαίσιο των χωρών BRICS και η οποία δραστηριοποιείται στην αφρικανική ήπειρο από τις αρχές του 21ου αιώνα. Κατά κανόνα, οι δύο χώρες έχουν διαφορετικές επιδιώξεις. Η Ρωσία όχι μόνο δεν είναι παραγωγός και εξαγωγέας καταναλωτικών αγαθών, αλλά δεν ενδιαφέρεται και για τη μετανάστευση του εργατικού της δυναμικού στην Αφρική, όπως κάνει η Κίνα. Επιπροσθέτως, η εισαγωγή αφρικανικών ορυκτών είναι λιγότερο ζωτικής σημασίας για τη Ρωσία απ' ό,τι για την Κίνα. Κατά δεύτερον, είναι λανθασμένη η πεποίθηση ότι η Ρωσία δραστηριοποιήθηκε στην Αφρική μόνο κατόπιν των δυτικών κυρώσεων του 2014. Αν και αυτή η κατάσταση δημιούργησε ευνοϊκότερες συνθήκες για τις εξαγωγές προς τις αφρικανικές αγορές, η πραγματική επιστροφή της Ρωσίας είχε ξεκινήσει από την προηγούμενη δεκαετία. Συγκεκριμένα, το 2012 η Μόσχα αποφάσισε τη διαγραφή χρέους αφρικανικών κρατών ύψους 20 δισ. δολαρίων, σε μια προσπάθεια αναθέρμανσης της οικονομικής συνεργασίας.

Ως αποκορύφωμα των προσπαθειών της Ρωσίας να επαναπροσεγγίσει αφρικανικά κράτη θεωρείται η πρώτη **Σύνοδος Κορυφής Ρωσίας-Αφρικής**, η οποία συνδιοργανώθηκε από τη Ρωσία και την Αίγυπτο στο Σότσι το 2019. Σε αυτή παρευρέθησαν επίσημες αντιπροσωπείες 54 αφρικανικών κρατών, εκ των οποίων 45 ήταν ηγέτες των εν λόγω κρατών. Κατά τη διάρκεια της συνόδου ενισχύθηκαν πολιτικοί, εμπορικοί και στρατιωτικοί δεσμοί μεταξύ της Ρωσίας και αφρικανικών κρατών, υπεγράφησαν 92 συμφωνίες συνολικού ύψους 12,5 δισ. δολαρίων, οι οποίες αφορούν εκμετάλλευση κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, πυρηνικής ενέργειας, καθώς και στρατιωτικής συνεργασίας. Κατά την ολοκλήρωση της συνόδου, οι συμμετέχοντες υπέγραψαν μια τελική διακήρυξη για τον συντονισμό των δράσεων για περαιτέρω ανάπτυξη της

ρωσο-αφρικανικής συνεργασίας σε περισσότερους τομείς, όπως στην επιστήμη και την τεχνολογία, τον πολιτισμό και την ανθρωπιστική βοήθεια (Kortunov et al 2020:26). Παρακάτω θα εξετάσουμε την πρόοδο της ρωσο-αφρικανικής συνεργασίας σε κύριους τομείς όπως αυτόν της ενέργειας των στρατιωτικών συμφωνιών και της εκπαίδευσης. Αυτοί, ακριβώς επειδή διαφοροποιούνται από τις επιφανειακές εμπορικές συναλλαγές, έχουν αντίκτυπο στην εξέλιξη των αφρικανικών κρατών και στις σχέσεις τους με τη Ρωσία.

2.3.1 Ενέργεια

Εάν λάβουμε υπόψη ότι το υπέδαφος της Αφρικής είναι πλούσιο σε πρώτες ύλες, εύκολα καταλαβαίνουμε γιατί αρκετές χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ρωσία, έχουν εντείνει τις επαφές τους με τα αφρικανικά κράτη. Ειδικότερα, στο υπέδαφος της Αφρικής βρίσκονται μεταξύ άλλων περίπου 42% των παγκόσμιων αποθεμάτων βωξίτη, 38% ουρανίου, 42% χρυσού και 73% πλατίνας. Εκτός όμως από τα ανωτέρω πολύτιμα μέταλλα, το αφρικανικό υπέδαφος έχει αξιοσημείωτα αποθέματα υδρογονανθράκων. Παρόλο που τα ρωσικά αποθέματα υδρογονανθράκων έχουν ορίζοντα εκμετάλλευσης για πολλές δεκαετίες ακόμα, η ωφέλιμη παραγωγή τους μειώνεται και χρειάζονται ολοένα και πιο προηγμένες τεχνολογίες και τεχνικές για να διατηρηθεί η αναλλοίωτη η ποιότητα των παραγώγων τους. Δεδομένων των ανωτέρω, η ρωσική ηγεσία θεωρεί ότι είναι σημαντικό να έχει δικαιώματα επί των αφρικανικών κοιτασμάτων. Αυτό μπορεί να θεωρηθεί και ως μέρος της «flanking strategy» που είδαμε παραπάνω, καθώς έτσι η Ρωσία είναι σε θέση να εμποδίσει ή να επηρεάσει καταστάσεις στις οποίες η Ευρώπη θα αναζητούσε εναλλακτικές πηγές εφοδιασμού προκειμένου να μειωθεί η ευρωπαϊκή εξάρτηση από τους ρωσικούς υδρογονάνθρακες (Němečková et al 2021:380). Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η διείσδυση δύο μεγάλων ρωσικών κρατικών εταιρειών στην Αλγερία της Gazprom και της Lukoil, οι οποίες πέτυχαν συμφέρουσες συμφωνίες ήδη από το 2008. Η πρώτη, μαζί με την Αλγερινή Sonatrach επί του παρόντος εξυπηρετούν το 40% της ευρωπαϊκής ζήτησης σε φυσικό αέριο. Στην Ουγκάντα, η Lukoil υπέγραψε συμφωνία με την «RT Global Resources» για την κατασκευή πετρελαίου δυλιστηρίου αξίας 4 δισ. δολαρίων.

Παρά το γεγονός ότι η Ρωσία κατέχει μια σημαντική ποσότητα φυσικών πόρων, μεγάλο μέρος της εκμετάλλευσης χάνει την παραγωγικότητα του ή δεν είναι πλέον μακροχρόνια περιβαλλοντολογικά βιώσιμο. Για αυτό το λόγο η Ρωσία προσπαθεί να αποκτήσει ποικίλους τύπους ορυκτών, όπως βωξίτη, κοβαλτίου, ουρανίου, οι οποίοι ενυπάρχουν στην αφρικανικό υπέδαφος. Ωστόσο, οι ρωσικές ενέργειες δεν περιορίζονται μόνο στην απόκτηση των ανωτέρω μεταλλευμάτων. Σε μια έκφραση επεκτατικής πολιτικής προσπαθεί να αποκτήσει δικαίωμα για εξόρυξη στο πεδίο και να αποκτήσει τα ίδια τα ορυχεία. Αυτό δεν επιτρέπει στην Μόσχα μόνο να αποκτήσει ενεργό ρόλο στο διεθνές εμπόριο των εν λόγω μεταλλευμάτων, αλλά και να είναι σε θέση να επηρεάσει τις παγκόσμιες τιμές προς όφελός της. Σύμφωνα με τον Besenyő (2019:137), η Ρωσία θέλει να γίνει η μεγαλύτερη παραγωγός και προμηθευτής ουρανίου στον κόσμο, αφού υπάρχουν πάνω από 30 ρωσικές εταιρείες στην Αφρική, οι οποίες απασχολούνται στον τομέα της βιομηχανίας ουρανίου.

Η ρωσική διείσδυση στην Αφρική, σε ό,τι αφορά τον τομέα της πυρηνικής ενέργειας, δείχνει ξεκάθαρα ότι η Ρωσία σκέφτεται στρατηγικά και μακροπρόθεσμα, εν αντιθέσει με το δυτικό κόσμο ο οποίος αποστρέφεται την πυρηνική ενέργεια ως ζημιογόνα και απαγορεύει την κατασκευή νέων πυρηνικών αντιδραστήρων. Η Ρωσία λογίζει αυτή την τεχνολογία ως πράσινη και φιλική προς το περιβάλλον, αφού έχει χαμηλό αποτύπωμα διοξειδίου του άνθρακα. Εκτός του ότι αυτή είναι μια κερδοφόρα επένδυση, αφού η Ρωσία είναι πάροχος ουρανίου, της επιτρέπει επίσης να εξοικονομεί συμβατικούς ενεργειακούς πόρους, τους οποίους δύναται να τους πουλήσει ή να τους διαφυλάξει ως στρατηγικά αποθέματα. Τέλος, οι εν λόγω συμφωνίες συμπεριλαμβάνουν μακροχρόνιες δεσμεύσεις για τα αφρικανικά κράτη καθώς την κατασκευή των αντιδραστήρων ακολουθούν εκπαιδεύσεις των ατομικών επιστημόνων στη ρωσική τεχνολογία, καθιστώντας έτσι τη Ρωσία παγκόσμια δύναμη στον ενεργειακό τομέα (Besenyő 2019:139). Κατά τη διάρκεια της συνόδου στο Σότσι, η ρωσική εταιρεία Rosatom προχώρησε στη σύναψη συμφωνιών με 16 αφρικανικά κράτη, συμπεριλαμβανομένων της Αιθιοπίας και της Ρουάντας για την κατασκευή αντιδραστήρων αλλά και ατομικών εργαστηρίων για την παραγωγή ισοτόπων, για βιομηχανική ιατρική και αγροτική χρήση.

2.3.2 Εκπαίδευση

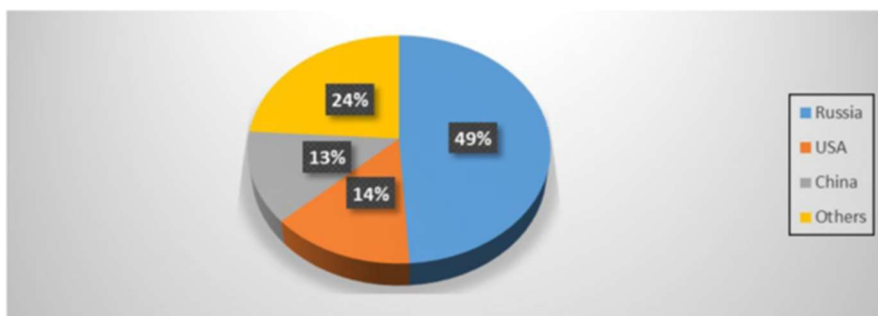
Το εργαλείο της εξαγωγής εκπαίδευσης, το οποίο υποστήριζε ο Igor Ivanov, έχει μακρά παράδοση στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας προς την Αφρική. Κατά τη σοβιετική περίοδο, το 1960 ιδρύθηκε στη Μόσχα το «Πανεπιστήμιο Φιλίας των Λαών – Patrice Lumumba», στο οποίο παρεχόταν δωρεάν εκπαίδευση για τους πιο ταλαντούχους φοιτητές από φίλες σοσιαλιστικές χώρες της Ασίας, της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής. Σκοπός ήταν να χρησιμοποιηθούν για την υποστήριξη της εξωτερικής πολιτικής της Σοβιετικής Ένωσης το οποίο και έπραξαν, καθώς ορισμένοι από τους απόφοιτους κατέλαβαν διοικητικές και ηγετικές θέσεις στις χώρες τους. Ειδικότερα από το 1970, συνολικά περίπου 400.000 Αφρικανοί σπουδαστές έλαβαν εκπαίδευση στη Σοβιετική Ένωση ή τη Ρωσία. Το πιο πρόσφατο παράδειγμα είναι ο Πρόεδρος της Αγκόλας João Lourenço, ο οποίος το 1978 φοίτησε στη Στρατιωτική Ακαδημία Λένιν στη Μόσχα. Η συγκεκριμένη πολιτική, αν και μειώθηκε σημαντικά με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης τα τελευταία χρόνια, έχει αποκατασταθεί. Ενώ το 2007 μόλις 4.500 Αφρικανοί φοιτητές σπούδαζαν σε ρωσικά πανεπιστήμια, οι μισοί εκ των οποίων με υποτροφία, το 2013 ο αριθμός τους αυξήθηκε σε 8.000 και τέλος, το 2018 ο αριθμός τους έφτασε τους 17.000, από τους οποίους οι 4.000 ήταν με υποτροφία (Kalika 2019:16).

Όπως υποστηρίζει ο Besenyő (2019: 142-143), δεν είναι μόνο το ρωσικό κράτος χρηματοδότης των φοιτητικών προγραμμάτων, αλλά και επιχειρηματικές οντότητες και εταιρίες. Επί παραδείγματι, η ρωσική εταιρεία Rusal, η οποία δραστηριοποιείται στη Γουινέα-Μπισάου, προσφέρει προγράμματα υποτροφιών ούτως ώστε όχι μόνο να εκπαιδεύσει το εν δυνάμει εργατικό προσωπικό της, αλλά να αναπτύσσει και ουσιαστικές σχέσεις με τις τοπικές κοινωνίες. Εκτός των ανωτέρω, ρωσικά σχολεία, λειτουργούν σε αρκετές Πρεσβείες σε χώρες της υποσαχάριας Αφρικής, όπως στις πρεσβείες της Ρωσίας, στην Αγκόλα, το Μάλι, τη Νότιο Αφρική, όπου Αφρικανοί μαθητές μπορούν να μάθουν ρωσικά. Ωστόσο, το όλο εγχείρημα μόνο εύκολο δεν είναι καθώς το γεγονός ότι η Ρωσία ουδέποτε είχε αποικίες με τις οποίες θα μπορούσε

να είχε αναπτύξει γλωσσο-πολιτιστικό υπόβαθρο (π.χ. λουσόφωνες, γαλλόφωνες χώρες) δυσχεραίνει την κατάσταση. Επιπλέον, ένα άλλο αρνητικό αντίκτυπο έχει το περιορισμένο ενδιαφέρον της ρωσικής κοινής γνώμης για την Αφρική, το οποίο συμβάλλει σε αρνητικές προκαταλήψεις αναφορικά με διάφορα ζητήματα.

2.3.3 Στρατιωτική συνεργασία

Ένα από τα πλέον παραδοσιακά εργαλεία της Ρωσίας στις διεθνείς σχέσεις της ήταν και είναι το εμπόριο οπλικών συστημάτων. Όπως θα εξεταστεί σε επόμενα κεφάλαια, από την εποχή του Ψυχρού πολέμου η Σοβιετική Ένωση προμήθευε με χαμηλότοκα δάνεια στρατιωτικό εξοπλισμό σε φίλες χώρες, με μακροχρόνια περίοδο αποπληρωμής. Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου τη θέση της Ρωσίας στην εξαγωγή όπλων πήραν άλλες χώρες, όπως οι ΗΠΑ και η Γαλλία. Μόνο μετά το 2000 το ρωσικό εμπόριο όπλων άρχισε να ξανακερδίζει έδαφος, παρέχοντας όπλα σε αφρικανικά κράτη αξίας 1,1 δισ. δολαρίων. Οι κυρώσεις του 2014 στόχευαν και το ρωσικό εμπόριο όπλων, το οποίο στην περίοδο 2015-2019 μειώθηκε κατά 18%. Οι κυρώσεις όμως δεν εμπόδισαν τη ρωσική αμυντική βιομηχανία στο να διαδραματίζει ενεργό ρόλο στις εμπορικές συμφωνίες μεταξύ Ρωσίας και αφρικανικών κρατών. Επί του παρόντος, σύμφωνα με το SIRPI, για την περίοδο 2015-2019, η Ρωσία είναι ο μεγαλύτερος προμηθευτής όπλων στην Αφρική, αντιπροσωπεύοντας το 49% των εξαγωγών όπλων προς την περιοχή. Δεύτερες ακολουθούν οι ΗΠΑ με 14% και η Κίνα με 13% (Elbassoussy 2022:259).

Source: Own Elaboration based data of <http://en.interaffairs.ru/experts/1035-africa-becomes-area-of-global-competition.html>

Εικόνα 3 Μερίδιο εισαγωγών όπλων προς την Αφρική ανά προμηθευτή

(Πηγή: Elbassoussy 2022:259)

Παρά το γεγονός ότι οι ΗΠΑ είναι η ηγέτιδα δύναμη στο εμπόριο όπλων, η Ρωσία είναι μια αξιόπιστη εναλλακτική για τις αφρικανικές χώρες. Οι υπηρεσίες της προσφέρονται όχι μόνο με λιγότερο κόστος, αλλά και με λιγότερη επίβλεψη και πολιτικές προϋποθέσεις για τις χώρες-αγοραστές. Για παράδειγμα, το 2014 οι ΗΠΑ αρνήθηκαν να υποστηρίξουν την κυβέρνηση της Νιγηρίας στον αγώνα ενάντια στην Boko Haram ακυρώνοντας την πώληση επιθετικών ελικοπτέρων «Cobra», λόγω ανησυχιών για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έτσι, η Νιγηρία προχώρησε στην αγορά ρωσικών ελικοπτέρων Mi-35 και Mi-17. Τον Ιανουάριο του 2015 ήταν η σειρά του Καμερούν να προμηθευτεί προηγμένο στρατιωτικό υλικό από τη Ρωσία,

καθώς και να ενσωματώσει ρωσικούς συμβούλους στην εκπαίδευση των ενόπλων δυνάμεών του (Daniel, Shubin 2018:61). Εκτός όμως από τις πωλήσεις όπλων, η Ρωσία εγκατέστησε 2 βάσεις επισκευών στην Αγκόλα και τη Νότιο Αφρική, δυο χώρες με τις οποίες διατηρεί ισχυρούς δεσμούς με σκοπό να επισκευάζει οπλικά συστήματα επί τόπου, ενισχύοντας έτσι την μακροχρόνια παρουσία της στην Αφρική.

Επιπροσθέτως, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας ενέχει πρωταγωνιστικό ρόλο στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας, τόσο σε περιφερειακό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Υπό αυτό το πρίσμα, η Μόσχα έχει διαδραματίσει ενεργό ρόλο βοηθώντας αρκετές αφρικανικές χώρες στην αντιμετώπιση τρομοκρατικών οργανώσεων. Πέρα από το Κέρας της Αφρικής, όπου οι ενέργειες της Ρωσίας βοήθησαν τη Σομαλία στο να αντιμετωπίσει τον ISIS και τους μουτζαχεντίν της Shabab, τον Οκτώβρη του 2019 υπεγράφη συμφωνία μεταξύ της Νιγηρίας και της Ρωσίας, βάσει της οποίας η Ρωσία δεσμεύτηκε να παράσχει όπλα, εξοπλισμό και εκπαίδευση στις νιγηριανές Ένοπλες Δυνάμεις για την αντιμετώπιση της Boko Haram. Ανησυχία όμως προκάλεσαν διάφορες αναφορές για ενεργό παρουσία και συμμετοχή της ιδιωτικής μισθοφορικής εταιρείας Wagner στα πεδία των μαχών (Elbassoussy 2022:263). Η ανωτέρω οργάνωση θεωρείται κατά πολλούς ως ο ιδιωτικός στρατός του Κρεμλίνου. Είναι εις θέση να εξυπηρετεί τα συμφέροντα της Ρωσίας χωρίς να δεσμεύει την ίδια και να την εμπλέκει άμεσα σε εχθροπραξίες όπως θα εξετάσουμε σε επόμενα κεφάλαια. Εν συνεχεία, θα παρουσιαστεί η στάση των αφρικανικών χωρών, αναφορικά με ζητήματα που αφορούν τη Ρωσία στον ΟΗΕ.

2.4 Ρωσική επιρροή και ΟΗΕ

Η ολοένα και αυξανόμενη διείσδυση της Ρωσίας στην Αφρική έχει, εκτός από οικονομικά, και διπλωματικά οφέλη. Μέσα από τη συνεργασία με χώρες της υποσαχάριας Αφρικής, η Ρωσία επιδιώκει να αποφύγει τον διπλωματικό της αποκλεισμό, που επιδιώκουν τα δυτικά κράτη. Αυτό προσπαθεί να το καταφέρει όχι μόνο διαμέσου διμερών επαφών, αλλά και διαμέσου των ενεργειών της σε Διεθνείς Οργανισμούς.

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών ιδρύθηκε με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και σκοπός του, μεταξύ άλλων, είναι η διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Δύο από τα κύρια όργανά του είναι η **Γενική Συνέλευση (ΓΣ)** και το **Συμβούλιο Ασφαλείας (ΣΑ)**, όπου στο τελευταίο η Ρωσία έχει την ιδιότητα μόνιμου μέλους με δικαίωμα αρνησικυρίας. Οι στενοί δεσμοί της Ρωσίας με την Κίνα, η οποία είναι και αυτή μόνιμο μέλος του ΣΑ, και η εμπειρία της επωφελούς συνεργασίας της Μόσχας και του Πεκίνου αναφορικά με ζητήματα της Ευρασίας, επιτρέπουν σε αυτά τα δυο κράτη να συντονίζουν τις ενέργειές τους. Τα 55 αφρικανικά κράτη-μέλη του ΟΗΕ αποτελούν μια σημαντική βάση υποστήριξης των ρωσικών πρωτοβουλιών, αφού αντιπροσωπεύουν το ¼ του εκλογικού σώματος στη ΓΣ.

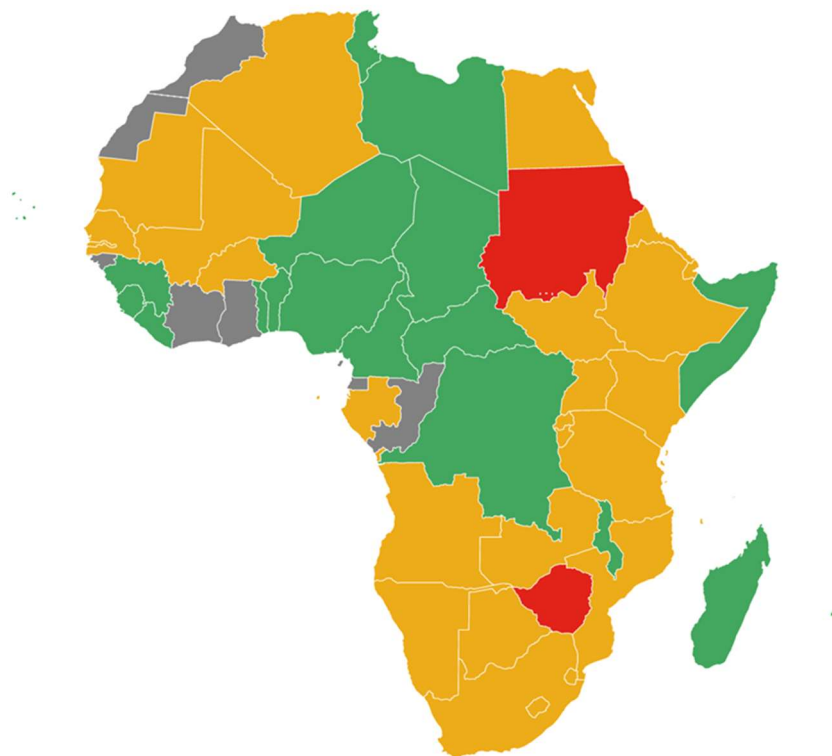
Το 2003 αφρικανικές χώρες υποστήριξαν τη στάση της Ρωσίας στο ΣΑ ενάντια στην αμερικανική εισβολή στο Ιράκ. Σε αντάλλαγμα, το 2008 η Ρωσία, από κοινού με την Κίνα, καταψήφισαν πρόταση για επιβολή εμπάργκο στην πώληση όπλων στη Ζιμπάμπουε, μετά τις

ταραχές που ακολούθησαν την εκλογική επικράτηση του Robert Mugabe, χρόνιου συμμάχου της Μόσχας. Η Ρωσία υπερασπίστηκε τη Ζιμπάμπουε, κατηγορώντας τη Δύση ότι πολιτικοποιεί το Διεθνές Δίκαιο και παρεμβαίνει στα εσωτερικά ζητήματα των κρατών. Το 2016, μόνο 2 αφρικανικές χώρες (η Λιβερία και η Σιέρα Λεόνε) υποστήριξαν ένα σχέδιο ψηφίσματος για την Κριμαία, το οποίο είχε συντάξει η Ουκρανία. Όλα τα παραπάνω θεωρούνται από τη Μόσχα ως μια «ηθική νίκη», αφού φαίνεται ότι η ρωσική αφρικανική πολιτική αποδίδει καρπούς στο διεθνές στερέωμα (Daniel, Shubin 2018:63).

Ειδικότερα, υπήρξαν τρεις βασικές περιπτώσεις στα Ηνωμένα Έθνη όπου οι αφρικανικές χώρες είχαν την ευκαιρία να εκφράσουν τις απόψεις τους για το ζήτημα Ρωσίας-Ουκρανίας. Πρώτον, τον Μάρτιο του 2014, ύστερα από την προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία, η ΓΣ του ΟΗΕ υιοθέτησε το ψήφισμα 68/262 με τίτλο «Εδαφική ακεραιότητα της Ουκρανίας». Όπως φαίνεται στον παρακάτω χάρτη, η αφρικανική ήπειρος εμφανίστηκε διχασμένη καθώς 19 χώρες το υπερψήφισαν, 2 το καταψήφισαν, ενώ 27 απείχαν και 6 απουσίαζαν.

How African states voted on United Nations General Assembly Resolution 68/262 'Territorial integrity of Ukraine' (2014)

■ Absent ■ Abstain ■ Approve ■ Reject

Source: United Nations General Assembly
ECFR · ecf.eu

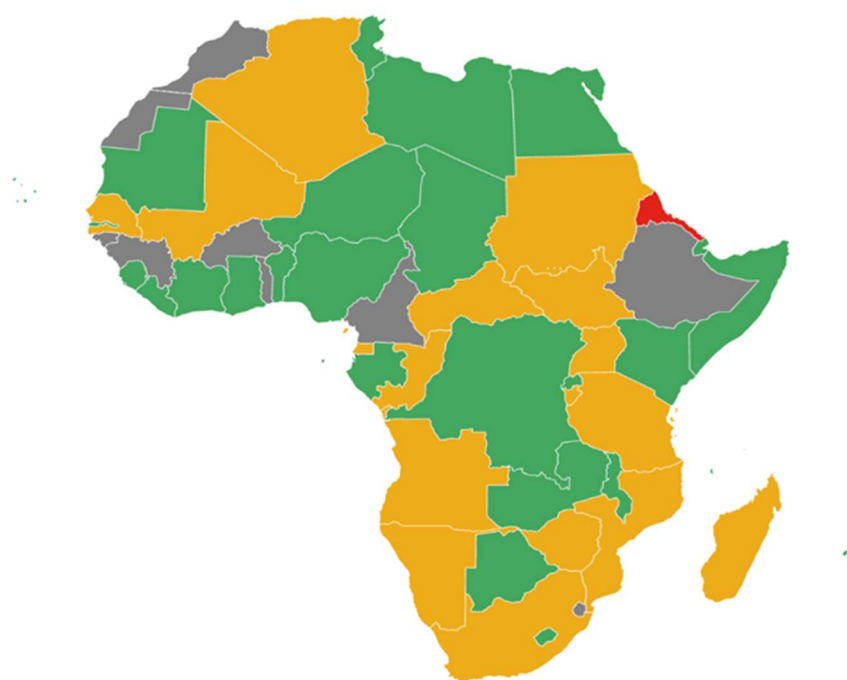
Εικόνα 4 Ψήφοι Αφρικής - Ψήφισμα ΟΗΕ 68/262

(Πηγή ecf.eu 2022)

Εν συνεχεία, στις 2 Μαρτίου 2022, η ΓΣ του ΟΗΕ, ψήφισε με συντριπτική πλειοψηφία το ψήφισμα με τίτλο «Επίθεση κατά της Ουκρανίας». Αυτό το ψήφισμα, εξέφραζε την ηθική υποχρέωση που έχει η διεθνής κοινότητα στο να πιέσει τη Ρωσία να σταματήσει την εισβολή της στην Ουκρανία. Αν και το ψήφισμα υποστηρίχθηκε από 141 κράτη-μέλη, οι αφρικανικές χώρες ήταν και πάλι διχασμένες στην ψηφοφορία τους, με μόνο 28 χώρες να ψηφίζουν υπέρ, 1 κατά, 17 χώρες απείχαν και 8 απουσίαζαν.

How African states voted on United Nations General Assembly Resolution ES-11/1 'Aggression against Ukraine' (2022a)

■ Absent ■ Abstain ■ Approve ■ Reject

Source: United Nations General Assembly
ECFR · ecf.eu

Εικόνα 5 Ψήφοι Αφρικής - Ψήφισμα ΟΗΕ ES-11/1

(Πηγή ecf.eu 2022)

Τέλος, στις 7 Απριλίου 2022, η ΓΣ ενέκρινε το ψήφισμα με τίτλο «Αναστολή των δικαιωμάτων ιδιότητας μέλους της Ρωσικής Ομοσπονδίας στην Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων». Αυτό το ψήφισμα υποστηρίχθηκε από λιγότερα κράτη-μέλη και πολλές αφρικανικές χώρες άλλαξαν τις ψήφους τους, με μόνο 10 αφρικανικές χώρες να ψηφίζουν υπέρ της αναστολής, 24 αφρικανικές χώρες απείχαν και 11 δεν συμμετείχαν καθόλου. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αλλαγή στάσης 18 αφρικανικών χωρών που είχαν ψηφίσει «Ναι» στο προηγούμενο ψήφισμα (απείχαν 10- ψήφισαν κατά 1- δεν συμμετείχαν 7) (Development Reimagined 2022).

HOW DID AFRICAN COUNTRIES VOTE ON RUSSIA'S HUMAN RIGHTS COUNCIL SUSPENSION?

Εικόνα 6 Ψήφοι Αφρικής επί της αποπομπής Ρωσίας

(Πηγή: Development Reimagined 2022)

Στις ειρηνευτικές αποστολές του ΟΗΕ, η Ρωσία διαδραματίζει ενεργό ρόλο, παρέχοντας στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό, μεταφορικά οχήματα και ελικόπτερα. Μάλιστα, οι ειρηνευτικές δυνάμεις της Ρωσίας στην αφρικανική ήπειρο είναι περισσότερες παρά συνολικά αυτές των ΗΠΑ, Βρετανίας και Γαλλίας. Επιπροσθέτως, στη Ρωσία εκπαιδεύονται οι ειρηνευτικές δυνάμεις πολλών χωρών πριν αναπτυχθούν στο πεδίο. Ωστόσο, κατά την Paczyńska (2020:3), η Ρωσία υποστηρίζει ότι η ανάπτυξη ειρηνευτικών αποστολών θα πρέπει να γίνεται μόνο κατόπιν συγκατάθεσης των κρατών υποδοχής και να έχουν περιορισμένες εντολές δράσης. Εκτός των ανωτέρω, η Ρωσία προκρίνει ένα μοντέλο «αφρικανικών λύσεων για αφρικανικά προβλήματα», υποστηρίζοντας έτσι την ενίσχυση των ειρηνευτικών δυνατοτήτων της Αφρικανικής Ένωσης, ενός Οργανισμού που αποτελείται από το σύνολο σχεδόν των αφρικανικών κρατών και σκοπός του είναι η διασφάλιση της Δημοκρατίας στην ήπειρο και ο τερματισμός των ενδοαφρικανικών συγκρούσεων. Στον εν λόγω οργανισμό η Ρωσία έχει θέση παρατηρητή. Ενισχύοντας τη ρωσική θέση περί σεβασμού της κρατικής κυριαρχίας και της μη ανάμειξης σε εσωτερικά ζητήματα, η Μόσχα υποστηρίζει ότι η Αφρικανική Ένωση θα πρέπει να είναι κατά κύριο λόγο υπεύθυνη για την αντιμετώπιση συγκρούσεων στην ήπειρο.

3 Αγκόλα-Μοζαμβίκη - Διαχρονικοί εταίροι

3.1 Ιστορικοί δεσμοί

Δύο υποσαχάρειες χώρες, η Αγκόλα και η Μοζαμβίκη, αν και έχουν κοινά χαρακτηριστικά, η πορεία προς την ανεξαρτησία τους και τη συγκρότηση του κράτους συντελέστηκε διαφορετικά. Και οι δυο λουσοφωνες χώρες ήταν αποικίες της Πορτογαλίας. Το 1974 εκδηλώθηκε επανάσταση στη Λισαβόνα, με την οποία έπεσε η δικτατορία των Σαλαζάρ-Καετάνο, και έτσι η Πορτογαλία αποφάσισε να χορηγήσει ανεξαρτησία στις δυο αυτές αποικίες. Στην περίπτωση της Αγκόλας, η Πορτογαλία πρότεινε το σχηματισμό μεταβατικής κυβέρνησης από τον Ιούνιο μέχρι τον Οκτώβριο του 1975, αποτελούμενη από τις 3 κύριες απελευθερωτικές δυνάμεις της Αγκόλας, το MPLA, το FNLA και την UNITA. Καθώς η πρωτεύουσα Λουάντα βρισκόταν στην περιοχή που ήλεγχε το MPLA, αυτό επάνδρωσε όλες τις κυβερνητικές θέσεις. Οι άλλες δυο παρατάξεις αισθάνθηκαν προδομένες και έτσι ξέσπασε ένας μακροχρόνιος εμφύλιος στη χώρα, ο οποίος κράτησε μέχρι και τον 21^ο αιώνα. (Jett 2019:118). Αυτός ο εμφύλιος οδήγησε το σύνολο σχεδόν του λευκού πληθυσμού της χώρας στη φυγή και έσυρε τη Σοβιετική Ένωση και τις ΗΠΑ σε έναν καταστροφικό πόλεμο δι' αντιπροσώπων. Στη σύρραξη ενεπλάκη και η Νότιος Αφρική στοχεύοντας στην αποτροπή του MPLA από την κατάληψη της εξουσίας. Σε απάντηση, το MPLA ζήτησε την υποστήριξη της Κούβας, η οποία απέστειλε, μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980 περί τους 50.000 μαχητές (Meredith 2021:313).

Στον αντίποδα, η κατάσταση στη Μοζαμβίκη ήταν διαφορετική. Κατόπιν συμφωνίας το 1974 η Πορτογαλία μεταβίβασε την εξουσία της χώρας άνευ όρων στο εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα FRELIMO το οποίο διατηρούσε φιλικούς δεσμούς με τη Σοβιετική Ένωση και την Κίνα. Η εν λόγω συμφωνία προέβλεπε την μετάβαση της εξουσίας χωρίς εκλογές, ούτε καν δημοψήφισμα, παρά το γεγονός ότι στη χώρα δραστηριοποιούνταν αρκετές αντίπαλες δημοκρατικές παρατάξεις. Μία εξήγηση μπορεί να θεωρηθεί η συμπάθεια της αριστερής πορτογαλικής κυβέρνησης προς τους ομοϊδεάτες του FRELIMO. Οποιαδήποτε αντίθεση υπήρξε σχετικά με τη συμφωνία περιορίστηκε άμεσα, αφού το FRELIMO φυλάκιζε ή ακόμα και εκτελούσε μέλη των αντίπαλων κομμάτων. Ωστόσο, αυτός ο απόλυτος έλεγχος δεν κράτησε για πολύ. Η τότε Ροδεσία, από κοινού με τη Νότιο Αφρική, υποστήριξαν τη δημιουργία του RENAMO, μιας αντικομμουνιστικής οργάνωσης, η οποία θα διεξήγαγε ανταρτοπόλεμο μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1990, παραλύοντας τη χώρα. (Jett 2019:121).

Στην Αγκόλα, οι υποστηριζόμενες από τις ΗΠΑ παρατάξεις του FNLA και UNITA δέχονταν οικονομική ενίσχυση από τη CIA. Συγκεκριμένα, το 1975 η CIA απέστειλε στον ηγέτη του FNLA το ποσό των 300.000 δολαρίων. Οικονομική ενίσχυση όμως παρείχε και η Σοβιετική Ένωση στις παρατάξεις που αντιμάχονταν τις αποικιακές κυβερνήσεις σε Αγκόλα και Μοζαμβίκη. Για παράδειγμα, το 1973 το MPLA έλαβε 220.000 και το FRELIMO 85.000 δολάρια, τα οποία αποστέλλονταν με συγκεκαλυμμένο τρόπο. Η βοήθεια της Σοβιετικής Ένωσης είχε διάρκεια τουλάχιστον μέχρι τη διάλυσή της. Σύμφωνα με τον πρέσβη της Αγκόλας στη

Μόσχα, πάνω από 6.000 Σοβιετικοί πήγαν στην Αγκόλα για να διδάξουν σε στρατιωτικές ακαδημίες, σχολεία ή να εκπαιδεύσουν τις ένοπλες δυνάμεις της χώρας, πάνω από 1.000 σοβιετικοί στρατιωτικοί μετέβησαν για «συντομότερο χρονικό διάστημα», ενώ 7.000 Αγκολέζοι εκπαιδεύτηκαν σε στρατιωτικές ακαδημίες της Σοβιετικής Ένωσης ή της Ρωσίας μέχρι το 1995 (Shubin, Tokarev 2001:609,614). Όπως είδαμε, οι δεσμοί της Ρωσίας με τις υπό εξέταση χώρες υπήρξαν έντονοι και διαρκείς. Παρακάτω θα εξετάσουμε πώς η Ρωσία κεφαλαιοποίησε αυτές τις σχέσεις σε ό,τι αφορά εμπορικούς και διπλωματικούς δεσμούς.

3.2 Οι σχέσεις στον 21^ο αιώνα

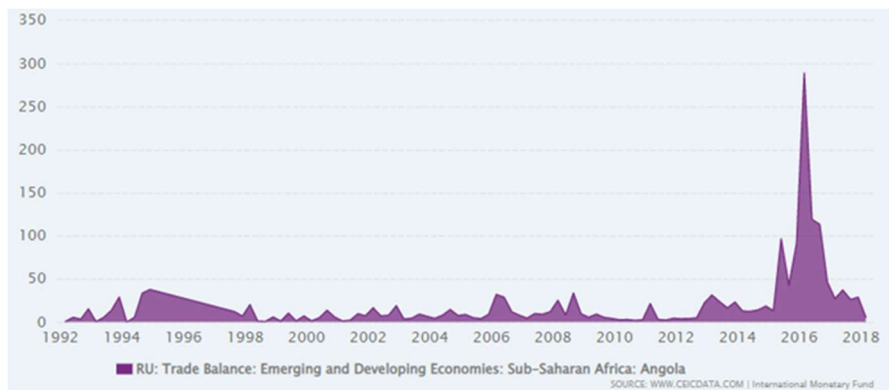
3.2.1 Αγκόλα

Οι συγκρούσεις των αντιμαχόμενων μερών, συνεχίζονταν με την ίδια δυναμική και μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Η Αγκόλα, η οποία είχε εξελιχθεί στο δεύτερο πετρελαιοπαραγωγό κράτος της Αφρικής μετά τη Νιγηρία, διέθετε τους πόρους ούτως ώστε το κυβερνών MPLA του φιλορώσου Do Santos να νικήσει στρατιωτικά την UNITA του Savimbi. Ένα παράδοξο της αλλαγής των παγκόσμιων γεωπολιτικών συσχετισμών ήταν η στροφή των ΗΠΑ στις σχέσεις τους με την Αγκόλα. Η Ουάσιγκτον, μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, διαφοροποίησε την πολιτική της για προμήθεια υδρογονανθράκων. Μείωσε την προμήθεια από χώρες της Μέσης Ανατολής και αύξησε την εισαγωγή πετρελαίου από την Αγκόλα, έστω και αν αυτή δεν ανήκε στους παραδοσιακούς της συμμάχους, αγνοώντας ακόμα και το έλλειμμα δημοκρατίας στην εν λόγω χώρα (δεν είχαν διεξαχθεί προεδρικές εκλογές για πάνω από δύο δεκαετίες) (Χουλιάρας, Πετρόπουλος 2015:70,99).

Οι δεσμοί όμως με τη Ρωσία δεν διεκόπησαν ποτέ. Το 1998 η Αγκόλα ήταν από τα πρώτα αφρικανικά κράτη που αγόρασαν ένα σημαντικό ποσό οπλικών συστημάτων από τη Ρωσία και υπέγραψαν συμφωνίες για επισκευή και αναβάθμιση υπαρχουσών σοβιετικών οπλικών συστημάτων. Ως αντισταθμιστικά οφέλη, η ρωσική εταιρεία Alrosa απέκτησε δυο ορυχεία εξόρυξης διαμαντιών και πλέον ελέγχει την πλειοψηφία του τομέα εξόρυξης διαμαντιών της Αγκόλας. Με την ίδια μέθοδο, στην οποία «εξειδικεύεται» η Ρωσία, η κρατική Gazprom ενεπλάκη στην εξαγωγή και πώληση υδρογονανθράκων από κοινού με την κρατική εταιρεία της Αγκόλας Sonangol (Besenyő 2019:140).

Ένα άλλο σημαντικό κεφάλαιο στη συνεργασία Ρωσίας-Αγκόλας είναι η συμφωνία για κατασκευή του δορυφόρου επικοινωνίας «AngoSat», που υπογράφηκε το 2012, με το συνολικό κόστος να ανέρχεται σε 327 εκατομμύρια δολάρια. Ωστόσο, λόγω τεχνικών προβλημάτων ο δορυφόρος τέθηκε εκτός λειτουργίας και το 2020 η ρωσική διαστημική εταιρεία Roscosmos ανακοίνωσε την υπογραφή νέας σύμβασης με την κυβέρνηση της Αγκόλας για την κατασκευή του δορυφόρου «AngoSat 2», ο οποίος θα αντικαθιστούσε τον προηγούμενο στα τέλη του 2021 (Elbassoussy 2022:259). Την επέκταση των ρωσικών δραστηριοτήτων πέρα από τον τομέα της πώλησης οπλικών συστημάτων αποδεικνύει η διεϊσδυση ρωσικών τραπεζών στην Αγκόλα. Η ρωσική κρατική τράπεζα VTB κατέχει το 50,1% των μετοχών της Banco VTB-Africa, η οποία

ιδρύθηκε το 2006 στη Λουάντα και πλέον μετασχηματίστηκε από εμπορική σε επενδυτική τράπεζα, η οποία έχει στο χαρτοφυλάκιό της επικερδείς επενδύσεις σε όλους τους τομείς της οικονομίας της Αγκόλας. Ως επιστέγασμα της επιτυχούς ρωσικής επιχειρηματικής δραστηριότητας, θεωρείται η πίστωση ενός δισεκατομμυρίου δολαρίων που προσέφερε η VTB Capital στην κυβέρνηση της Αγκόλας με περίοδο αποπληρωμής 7 έτη (Shubin 2013:4). Στην παρακάτω εικόνα παρουσιάζεται η ιστορική εξέλιξη του διμερούς εμπορίου, η οποία αποδεικνύει την ανοδική του πορεία τα τελευταία έτη.

Εικόνα 7 Πορεία διμερούς εμπορίου Ρωσία – Αγκόλα

(Πηγή: ceicdata.com 2022)

Τέλος, αν και ο σημερινός Πρόεδρος της Αγκόλας João Lourenço, ενεργούσε για χρόνια ως αντιπρόσωπος της ρωσικής αμυντικής βιομηχανίας στην περιοχή, η αξία του εμπορίου μεταξύ Ρωσίας και Αγκόλας δεν ξεπερνάει τα 600 εκατομμύρια δολάρια την τελευταία τριετία. Αντιθέτως, η αξία των συναλλαγών μεταξύ Κίνας και Αγκόλας για την ίδια περίοδο άγγιξε τα 14 δισεκατομμύρια δολάρια. Σύμφωνα με τον Kalika (2019:12), ένα μεγάλο μέρος των συναλλαγών μεταξύ Αγκόλας και Ρωσίας διεξάγεται στο παρασκήνιο. Η πρόσφατη επίσκεψη του Lantou στη Λουάντα σηματοδοτεί τη στροφή από αυτή την τακτική, καθώς για να είναι σε θέση Μόσχα να διαφημίζει «success stories», οι συναλλαγές θα πρέπει να γίνονται με διαφανή τρόπο, στο πλαίσιο διεθνών οικονομικών θεσμών όπως η Παγκόσμια Τράπεζα. Στην παρακάτω εικόνα οπτικοποιείται η εμπορική σχέση μεταξύ Αγκόλας και Ρωσίας για το έτος 2020 η οποία αναδεικνύει την καθ' ολοκληρίαν επικέντρωση της Ρωσίας στην εξαγωγή διαμαντιών από την Αγκόλα. Αντιθέτως, η Αγκόλα εισάγει κατά κύριο λόγο σιτάρι από τη Ρωσία, καθώς και μηχανολογικό εξοπλισμό (OEC World 2022).

Bilateral Trade by Products

In 2020, **Angola** exported \$2.88M to **Russia**. The main products exported from **Angola** to **Russia** were **Diamonds** (\$2.86M), **Electric Generating Sets** (\$17.5k), and **Other Electrical Machinery** (\$600). During the last 24 years the exports of Angola to Russia have increased at an annualized rate of 16.4%, from \$75.8k in 1996 to \$2.88M in 2020.

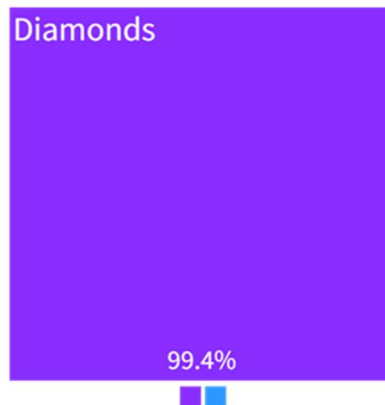
In 2020, **Russia** exported \$79.4M to **Angola**. The main products exported from **Russia** to **Angola** were **Wheat** (\$46.1M), **Delivery Trucks** (\$11.8M), and **Coin** (\$4.26M). During the last 24 years the exports of Russia to Angola have increased at an annualized rate of 6.92%, from \$15.9M in 1996 to \$79.4M in 2020.

Data from [ITC HS6 REV. 1992 \(1995 - 2020\)](#).

<https://www.oecworld.com/en/indicators/yw/ty/ang-rus/2020?locations=EU>

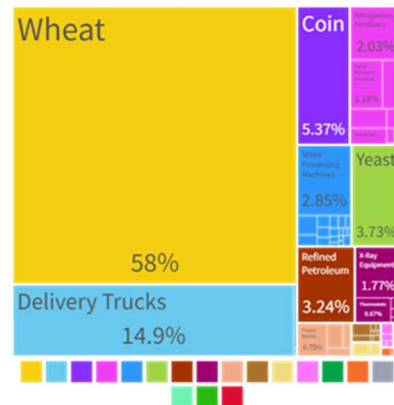
Exports from Angola (🇦🇴) to Russia (🇷🇺) (2020)

Total: \$2.88M

Exports from Russia (🇷🇺) to Angola (🇦🇴) (2020)

Total: \$79.4M

Εικόνα 8 Εμπορική σχέση Αγκόλα-Ρωσία 2020

(Πηγή: oecworld.com 2022)

3.2.2 Μοζαμβίκη

Στην Μοζαμβίκη ο εμφύλιος έληξε και τυπικά το 1992. Ένας εμφύλιος που είχε στοιχίσει τη ζωή σχεδόν ενός εκατομμυρίου ανθρώπων. Η χώρα, στην προσπάθειά της να προσελκύσει ξένες επενδύσεις, το 1995 προχώρησε σε διεθνή διαγωνισμό για την εκμετάλλευση ενός υποθαλάσσιου κοιτάσματος φυσικού αερίου. Και σε αυτή την περίπτωση οι ΗΠΑ κινήθηκαν με γνώμονα το οικονομικό τους συμφέρον, όχι όμως με τις καλύτερες πρακτικές. Στον εν λόγω διαγωνισμό, αν και οι πιο συμφέρουσες προσφορές προέρχονταν από εταιρείες της Αργεντινής και της Νοτίου Αφρικής, οι ΗΠΑ απείλησαν να αποσύρουν την αναπτυξιακή τους βοήθεια εάν δεν επιλεγόταν η αμερικανική εταιρεία. Καθώς η απειλή δεν μπορούσε να αγνοηθεί, η αμερικανική εταιρεία Enron ανέλαβε το έργο (Χουλιάρας, Πετρόπουλος 2015:88).

Οι πρόσφατες υπεράκτιες ανακαλύψεις κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στο βόρειο τμήμα της χώρας ενίσχυσαν την πεποίθηση ότι η χώρα θα γνώριζε αξιοσημείωτους ρυθμούς ανάπτυξης, καθώς τα κοιτάσματα της δίνουν τη δυνατότητα να γίνει ένας από τους μεγαλύτερους εξαγωγείς LNG παγκοσμίως. Το γεγονός ότι από το 2017 η συγκεκριμένη περιοχή γνωρίζει μια αυξανόμενη δραστηριότητα ισλαμιστικών τρομοκρατικών οργανώσεων, όπως η Ansar Al-Sunna και το ISIS, λειτουργεί ως τροχοπέδη σε αυτή την πολλά υποσχόμενη ανάπτυξη. Η Ρωσία, αναζητώντας τρόπους αύξησης της επιρροής της, προχώρησε την ίδια χρονιά σε μια διαγραφή χρέους της Μοζαμβίκης (France24.com 2019).

Το 2019 ο Πρόεδρος της χώρας Felipe Nyusi υπέγραψε συμφωνίες με τον Ρώσο ομόλογό του στους τομείς της ασφάλειας και της ενέργειας. Οι ανωτέρω συμφωνίες ενέργειας αφορούσαν κυρίως τον ρωσικό κολοσσό Rosneft, του οποίου ο CEO Igor Sechin υπηρέτησε ως στρατιωτικός

μεταφραστής στη Μοζαμβίκη τη δεκαετία του 1980. Η συγκεκριμένη εταιρεία υπέγραψε μνημόνιο συνεργασίας με την Εθνική Εταιρεία Υδρογονανθράκων της Μοζαμβίκης για την εκμετάλλευση κοιτάσματος φυσικού αερίου, σε μια περιοχή όπου είχε παραχωρηθεί στη Ρωσία κατόπιν διαγωνισμού του 2015. Παράλληλα, στον τομέα της ασφάλειας οι συμφωνίες προέβλεπαν την απλοποίηση των διαδικασιών χρήσης των λιμανιών της Μοζαμβίκης από το ρωσικό πολεμικό ναυτικό, καθώς και την ανάπτυξη 200 μισθοφόρων της εταιρείας Wagner, ώστε να αναχαιτίσουν την ισλαμιστική απειλή. Το γεγονός ότι οι μισθοφόροι υπέστησαν σημαντικές απώλειες, ώθησε τη Wagner να αποσύρει τις δυνάμεις της από την πρώτη γραμμή. Η ρωσική στρατηγική ανάπτυξης εταιρειών ασφαλείας, όπως η Wagner, προσφέρει πολλαπλά οφέλη. Το κυριότερο είναι η αυξανόμενη ρωσική παρουσία στην υποσαχάρια Αφρική, σε συνδυασμό με την μη υποχρέωση λογοδοσίας στη διεθνή ή στην τοπική κοινότητα. Το ότι οι μισθοφόροι της Wagner δεν θεωρούνται στρατιωτικό προσωπικό, αλλά υπάλληλοι σε ιδιωτική εταιρεία δίνει στην Ρωσία τη δυνατότητα άρνησης επίσημης εμπλοκής σε οποιαδήποτε από τις επιχειρήσεις της εν λόγω εταιρείας (Elbassoussy 2022:258,262).

Παρά το γεγονός ότι οι στρατηγικές συμφωνίες μεταξύ Μοζαμβίκης και Ρωσίας καλύπτουν τομείς ενέργειας και ασφάλειας, στην παρακάτω εικόνα μπορούμε να δούμε ότι οι επίσημες εξαγωγές μεταξύ των κρατών αφορούν τοπικά προϊόντα της Μοζαμβίκης προς τη Ρωσία και κυρίως σιτάρι και λιπάσματα από τη Ρωσία προς τη Μοζαμβίκη (OEC World 2021).

Bilateral Trade by Products

DEPTH
HS2 **HS4** HS6

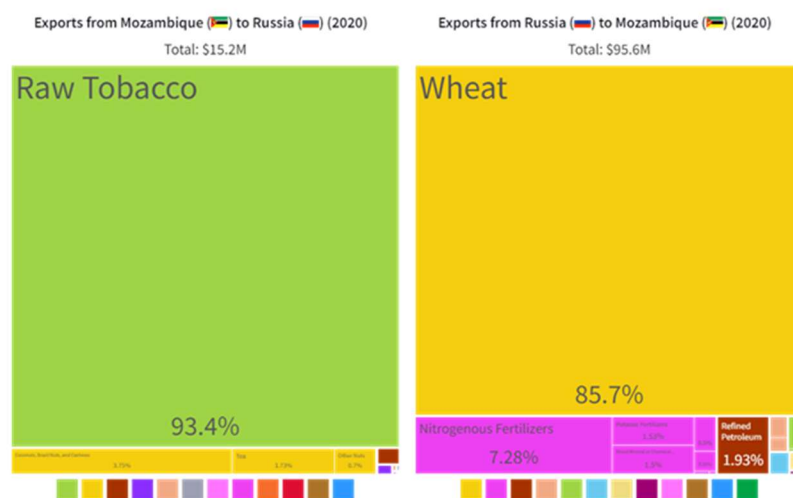
VALUE
Trade Growth Growth (%)

YEAR **2020**

In 2020, **Mozambique** exported \$15.2M to **Russia**. The main products exported from **Mozambique** to **Russia** were **Raw Tobacco** (\$14.2M), **Coconuts, Brazil Nuts, and Cashews** (\$569k), and **Tea** (\$263k). During the last 24 years the exports of Mozambique to Russia have increased at an annualized rate of 18.9%, from \$239k in 1996 to \$15.2M in 2020.

In 2020, **Russia** exported \$95.6M to **Mozambique**. The main products exported from **Russia** to **Mozambique** were **Wheat** (\$81.9M), **Nitrogenous Fertilizers** (\$6.96M), and **Refined Petroleum** (\$1.84M). During the last 23 years the exports of Russia to Mozambique have increased at an annualized rate of 41.9%, from \$21.4k in 1997 to \$95.6M in 2020.

Data from [HS4](#) HS6 ITC, 1992 (1995 - 2020).

Εικόνα 9 Εμπορική σχέση Μοζαμβίκης-Ρωσίας 2020

(Πηγή: oecworld.com 2022)

3.3 Οι σχέσεις στον ΟΗΕ

Οι σχέσεις των δυο χωρών με τον ΟΗΕ μπορεί να χαρακτηριστούν ως δοκιμασμένες, αφού σε αμφότερες αναπτύχθηκαν ειρηνευτικές αποστολές. Στην Αγκόλα, αρχικά η UNAVEM I από το 1989-1991, αποτελούταν από 70 παρατηρητές οι οποίοι ήταν επιφορτισμένοι με την επίβλεψη της αποχώρησης των κουβανών μαχητών από τη χώρα. Εν συνεχεία, η UNAVEM II αναπτύχθηκε το 1991 και είχε ως εντολή να επιβλέψει την κατάπαυση του πυρός και το αδιάβλητο των εκλογών του 1992. Αξίζει να σημειωθεί ότι και στα δυο ψηφίσματα του ΣΑ για ανάπτυξη των ειρηνευτικών αποστολών, η Ρωσία ψήφισε υπέρ και απέστειλε παρατηρητές στο πεδίο. Σύμφωνα με την επικεφαλής της αποστολής Margaret Anstee, αυτή ήταν η πιο φτωχή αποστολή του ΟΗΕ, καθώς μόλις 800 παρατηρητές έπρεπε να επιβλέψουν 5.800 εκλογικά παραρτήματα. Εν τέλει η αποστολή στάθηκε ανίκανη να εκτελέσει τα καθήκοντά της, αφού οι αντιμαχόμενες παρατάξεις (MPLA και UNITA) απέφευγαν να καταθέσουν τα όπλα σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα, οι εκλογές χαρακτηρίστηκαν από νοθεία και η χώρα βίωσε εκ νέου μια εμφύλια σύρραξη (Meredith 2021:608). Αντιθέτως, η ειρηνευτική αποστολή του ΟΗΕ στη Μοζαμβίκη UNOMOZ, η οποία ψηφίστηκε ομόφωνα με τα υπ' αριθμό 782 και 797 ψηφίσματα του ΣΑ και η οποία αναπτύχθηκε το 1992, χαρακτηρίστηκε ως επιτυχημένη. Οι υπερδυνάμεις της εποχής δεν είχαν τόσο ενεργή εμπλοκή στη Μοζαμβίκη όσο στην Αγκόλα, ίσως λόγω του ότι η συγκεκριμένη χώρα είχε λιγότερες πλουτοπαραγωγικές πηγές, πληττόταν πιο συχνά από ξηρασίες και εξαρτιόταν περισσότερο από ανθρωπιστική βοήθεια για την επιβίωσή της.

Στο πρόσφατο παρελθόν οι εν λόγω χώρες συντάσσονται, τουλάχιστον σε κρίσιμα ψηφίσματα της ΓΣ ή του ΣΑ, όταν υπηρετούν σε αυτό ως μη μόνιμα μέλη, με τις θέσεις της Ρωσίας. Σε ό,τι αφορά τα ψηφίσματα της ΓΣ που αφορούν ενέργειες της Ρωσίας εναντίον της Ουκρανίας, αν και παρευρίσκονται στην αίθουσα, απέχουν από τη διαδικασία. Αυτή τη στάση κράτησαν και το 2014 στο ψήφισμα 68/262 που αφορούσε την προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία, αλλά και το 2022 στο ψήφισμα ES-11/1 για την καταδίκη της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία. Επίσης, στο ψήφισμα επί της αποπομπής της Ρωσίας από το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, κράτησαν την ίδια στάση εκφράζοντας έτσι, έστω και έμμεσα, την υποστήριξή τους προς τη Ρωσία. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η στάση της Αγκόλας, όταν ήταν μη μόνιμο μέλος στο ΣΑ, στο ψήφισμα 2317/2016 που αφορούσε εμπάργκο πώλησης όπλων στη Σομαλία και επέκταση της εκεί ειρηνευτικής αποστολής. Η Αγκόλα συντάχθηκε με τη Ρωσία, την Κίνα, τη Βενεζουέλα και την Αίγυπτο και απείχε από τη ψηφοφορία. Τέλος, η Μοζαμβίκη, θα αναλάβει καθήκοντα ως μη μόνιμο μέλος του ΣΑ για πρώτη φορά τον Ιανουάριο του 2023 (Africanews.com 2022).

4 Νότιος Αφρική - Δεσμοί και στο πλαίσιο των BRICS

4.1 Ιστορικό υπόβαθρο

Η Νότιος Αφρική, η νοτιότερη χώρα της υποσαχάριας Αφρικής, κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα βίωσε μία ταραχώδη πολιτική ζωή, η οποία χαρακτηρίστηκε από τον αγώνα της μαύρης πλειοψηφίας του πληθυσμού στη διεκδίκηση περισσότερων και ίσων δικαιωμάτων. Το 1958 ανέλαβε την πρωθυπουργία ο Hendrik Verwoed, ένας ολλανδικής καταγωγής φανατικός υποστηρικτής της πολιτικής του φυλετικού διαχωρισμού. Η πολιτική που ευαγγελίστηκε και εφάρμοσε ήταν αυτή του πλήρους διαχωρισμού μεταξύ του λευκού και έγχρωμου πληθυσμού της χώρας, η οποία έμεινε στην ιστορία ως Apartheid. Κατά τη συγκεκριμένη πολιτική, οι μαύροι πληθυσμοί θα διαχωρίζονταν σε ξεχωριστές φυλετικές ομάδες, η κάθε μία με δική της εδαφική έκταση, εντός της οποίας θα λειτουργούσαν υπό τις επιταγές της εκάστοτε φυλετικής παράδοσης. Όντας διαιρεμένοι, οι έγχρωμοι πληθυσμοί θα ήταν αδύνατο να αντιταχθούν ως ενιαίο σύνολο ενάντια στους λευκούς. Έτσι, οποιαδήποτε απαίτηση για μαύρη αντιπροσώπευση στη διακυβέρνηση της χώρας θα ήταν άτοπη και η λευκή υπεροχή θα μακροημέρευε (Meredith 2021:121).

Ενάντια σε αυτή την αδικία, το Αφρικανικό Εθνικό Κογκρέσο (ANC), αποστράφηκε τη χρήση βίας και με πολιτικά μέσα προσπαθούσε να εξαλείψει τις ρατσιστικές πολιτικές. Ωστόσο, το 1960 συμμαχώντας με το Κομμουνιστικό Κόμμα Νότιας Αφρικής αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τις «μη βίαιες» μορφές αγώνα, αποφεύγοντας όμως την ανοιχτή τρομοκρατία. Το ANC το 1961 ζήτησε τη βοήθεια της Σοβιετικής Ένωσης ως προς την στρατιωτική εκπαίδευση, με την τελευταία να την παρέχει ανοικτά, τονίζοντας όμως την προτεραιότητα της πολιτικής δουλειάς έναντι της χρήσης βίας. Στελέχη του ANC εκπαιδεύτηκαν από Σοβιετικούς στρατιωτικούς είτε στη Σοβιετική Ένωση, είτε σε στρατόπεδα στην Αγκόλα. Κύριος στόχος ήταν η αποφυγή εκδήλωσης τυφλών τρομοκρατικών χτυπημάτων, τα οποία θα επέφεραν απώλεια σε ζωές αμάχων πολιτών και την κατακραυγή της κοινής γνώμης. Τέλος, ενώ η Μόσχα υποστήριζε τον ένοπλο αγώνα, όταν ωρίμασαν οι συνθήκες στα τέλη της δεκαετίας του 1980, χαιρέτισε τη στροφή του ANC προς τις διαπραγματεύσεις με τη νοτιοαφρικανική κυβέρνηση. (Segel *et al.* 2021:81,88).

Στον αντίποδα, οι σχέσεις Νοτίου Αφρικής με τον δυτικό κόσμο θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως προσχηματικές. Στην κορύφωση του Ψυχρού Πολέμου η Νότιος Αφρική ήταν ένας πολύτιμος σύμμαχος της Δύσης, ενάντια στην αυξανόμενη επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης στην υποσαχάρια Αφρική όπως είδαμε παραπάνω. Σύμφωνα με τους Mngomezulu και Fayayo (2019:15), παρά τις διεθνείς κυρώσεις, ούτε το Ηνωμένο Βασίλειο, ούτε οι ΗΠΑ ήταν πρόθυμοι να ασκήσουν οικονομική πίεση στη Νότια Αφρική, καθώς είχαν συμφέροντα κυρίως στον τομέα της εξόρυξης με την πολυεθνική εταιρεία AngloAmerican. Επίσης, οι ανωτέρω

χώρες και το Ισραήλ έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη χρηματοδότηση και στρατιωτική συνεργασία του καθεστώτος, αγνοώντας τα δεινά που βίωνε η μαύρη πλειοψηφία.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, ύστερα από τις γεωπολιτικές εξελίξεις στην Ευρώπη, ήταν η σειρά της Νοτίου Αφρικής να γυρίσει σελίδα. Το 1990 ο Nelson Mandela, μετά από σχεδόν 30 χρόνια φυλάκισης, αποφυλακίστηκε και το 1994 προκηρύχθηκαν οι πρώτες ελεύθερες εθνικές εκλογές με σύσσωμη συμμετοχή όλου του πληθυσμού. Έκτοτε το ιστορικό κόμμα ANC σχηματίζει κυβέρνηση και η χώρα μετατράπηκε σε υπολογίσιμη περιφερειακή δύναμη καθώς ενσωματώθηκε ξανά σε διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς, όπως ο ΟΗΕ, η Αφρικανική Ένωση και η Νοτιοαφρικανική Αναπτυξιακή Ένωση (SADC).

4.2 Οι σχέσεις τον 21^ο αιώνα

Οι επίσημες σχέσεις των δυο χωρών έχουν περάσει πολλές και διαφορετικές φάσεις. Αρχικά, το 1956 διεκόπησαν οι διπλωματικές σχέσεις μεταξύ Σοβιετικής Ένωσης και του καθεστώτος Apartheid. Εν συνεχεία το 1992, όπως υποστηρίζουν οι Sidiropoulos και Alden (2019:28), οικονομικοί λόγοι έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην απόφαση της Μόσχας να συνάψει διπλωματικές σχέσεις με το καθεστώς. Αν και η Ρωσία προσέβλεπε τη Νότιο Αφρική ως πηγή προσέλκυσης επενδύσεων, σε μια στιγμή που η δική της οικονομία περνούσε κρίση, υπάρχει η πεποίθηση ότι πίσω από αυτή την κίνηση οι δυο χώρες, όντας οι πλουσιότερες σε ορυκτό μετάλλευμα στον κόσμο, να ήθελαν να δημιουργήσουν ένα είδος καρτέλ στην παγκόσμια αγορά.

Σύμφωνα με τους ίδιους αναλυτές, οι σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Νοτίου Αφρικής μπορεί να διακριθούν σε τέσσερις περιόδους. Η πρώτη, κατά τη δεκαετία του 1990, χαρακτηρίζεται από την επανέναρξη των διπλωματικών δεσμών και την υπογραφή μιας στρατιωτικής συμφωνίας το 1995 χωρίς όμως οι σχέσεις να είναι ουσιαστικές. Ως δεύτερη φάση θεωρείται η επίσκεψη του Προέδρου Nelson Mandela το 1999 στη Μόσχα, όπου υπεγράφησαν συμφωνίες σε πλείστους τομείς της οικονομίας, στρατιωτικής συνεργασίας, ορυκτών μεταλλευμάτων και τουρισμού (Sidiropoulos, Alden 2019:29). Επιπροσθέτως, η επίσκεψη του Προέδρου Putin στη Νότιο Αφρική το 2006 έδειξε την εμβάθυνση των σχέσεων, καθώς υπεγράφη Συνθήκη Φιλίας και Συνεργασίας μεταξύ των χωρών και έτσι άρχισαν να ανταλλάσσουν απόψεις για ευρύτερα παγκόσμια ζητήματα, όπως την τρομοκρατία και τη Μέση Ανατολή. Αυτή η πρόοδος των σχέσεων τους φάνηκε πολύτιμη, καθώς η Νότιο Αφρική ανέλαβε θέση ως μη μόνιμο μέλος στο ΣΑ του ΟΗΕ και η στάση της σε ορισμένα ψηφίσματα ευθυγραμμίστηκε με αυτή της Ρωσίας, όπως θα δούμε παρακάτω.

Η τρίτη φάση των σχέσεων λογίζεται από το 2010, όταν Πρόεδρος της Νοτίου Αφρικής ανέλαβε ο Jacob Zuma. Αυτός, έθεσε ως πρωταρχικό στόχο της πολιτικής του την ένταξη της Νοτίου Αφρικής στην ομάδα των χωρών BRIC. Η ομάδα των χωρών BRIC αρχικά αποτελούταν από τη Βραζιλία, τη Ρωσία, την Ινδία και την Κίνα. Αυτές, όντας αναπτυσσόμενες δυνάμεις, συμφώνησαν στη δημιουργία ενός διακυβερνητικού οργανισμού με σκοπό τον συντονισμό και προώθηση των οικονομικών συμφερόντων τους, όσον αφορά την αλλαγή των διεθνών

χρηματοπιστωτικών οργανισμών για καλύτερη αντιπροσώπευση των αναπτυσσόμενων χωρών (news.bbc.co.uk 2009). Η ένταξη της Νοτίου Αφρικής στην Ομάδα BRICS το 2011 βασίστηκε και στη ανάγκη των ανωτέρω χωρών για περισσότερη εκπροσώπηση των συμφερόντων τους στην αφρικανική ήπειρο. Στην πέμπτη Σύνοδο Κορυφής των BRICS στο Durban της Νοτίου Αφρικής τον Μάρτιο του 2013 προσκλήθηκε επίσημα και η Αφρικανική Ένωση. Στο πλαίσιο της συνόδου αυτής, Ρωσία και Νότιος Αφρική υπέγραψαν διμερείς συμφωνίες για ενεργειακά ζητήματα, θέματα στρατιωτικής συνεργασίας, καθώς και εξόρυξης μεταλλευμάτων (Daniel, Shubin 2018:62). Ενδεικτικά, ο ρωσικός κρατικός κολοσσός Severstal άρχισε να δραστηριοποιείται στην εξόρυξη σιδηρομεταλλεύματος, η Norilsky Nickel στην εξόρυξη και επεξεργασία χρυσού, η Repova στο μετάλλευμα μαγγανίου και η Rosgeologia, από κοινού με την νοτιοαφρικανική PetroSA ξεκίνησαν έρευνες για κοιτάσματα υδρογονανθράκων στον Ινδικό Ωκεανό.

Πέραν των οικονομικών συμφωνιών, οι δυο χώρες υπέγραψαν ένα Μνημόνιο Στρατηγικής Συνεργασίας, μια κίνηση με σημαντικό πολιτικό συμβολισμό αφού διαμέσου αυτής προβλέπεται συνεργασία στο υψηλότερο πολιτικό επίπεδο σε όλους τους τομείς, αναβαθμίζοντας έτσι στο διεθνές στερέωμα τη Νότιο Αφρική η οποία είχε υπογράψει αντίστοιχο μνημόνιο με την Κίνα το 2010. Ωστόσο, όπως υπογραμμίζουν οι Sidiropoulos και Alden (2019:30) κατόπιν αυτής της ευθυγράμμισης μεταξύ Ρωσίας, Κίνας και Νοτίου Αφρικής, επλήγη η φήμη της τελευταίας ως υποστηρικτής δημοκρατικών αξιών. Επιπροσθέτως, όπως και στην περίπτωση της Αγκόλας, η Νότιος Αφρική συνεργάστηκε με τη Ρωσία για την απόκτηση στρατιωτικού δορυφόρου, υπογράφοντας συμφωνία ύψους 1,4 δισ. δολαρίων με τις ρωσικές εταιρείες Roscosmos και NPO Mashinostroenia για την ανάπτυξη του δορυφόρου «Kondor-E». Το συγκεκριμένο πρόγραμμα χαρακτηρίστηκε από άκρα μυστικότητα, καθώς θα εξυπηρετούσε πολιτικούς αλλά και στρατιωτικούς σκοπούς, αφού ο δορυφόρος ήταν σε θέση να παρατηρεί ολόκληρη την αφρικανική ήπειρο. Η ολοκλήρωση του προγράμματος και η εκτόξευση έλαβε χώρα το Δεκέμβριο του 2014 (Besenyő 2019:141).

Εικόνα 10 Εκτόξευση «Kondor-E» 2014

(Πηγή: russianspaceweb.com 2015)

Το ενδιαφέρον της Ρωσίας για μακροχρόνια δέσμευση της Νοτίου Αφρικής όμως δεν είχε αίσιο τέλος. Το 2014 οι δύο χώρες υπέγραψαν μια αμφισβητούμενη ολιστική συμφωνία για πυρηνική συνεργασία. Αυτή είχε ύψος κοντά στα 100 δισ. δολάρια και εκτεινόταν από την εξόρυξη ουρανίου, την πώληση ατομικής τεχνογνωσίας και την κατασκευή 8 πυρηνικών αντιδραστήρων μέχρι το 2023. Το 2015 προχώρησαν σε σύμβαση με τη ρωσική Rosatom για εκπαίδευση του προσωπικού των πυρηνικών σταθμών. Η εν λόγω εταιρεία υπολόγιζε ότι περίπου 15.000 άτομα θα εργάζονταν στους νέους σταθμούς και έμμεσα θα δημιουργούνταν 150.000 θέσεις εργασίας. Η Ρωσία ήλπιζε ότι η συμφωνία αυτή θα αποτελούσε τη ναυαρχίδα για τις πυρηνικές φιλοδοξίες της Μόσχας στην Αφρική (Besenyó 2019:138). Ωστόσο, η συμφωνία προκάλεσε την κοινή γνώμη, καθώς φάνηκε το επίπεδο διαφθοράς υψηλόβαθμων αξιωματούχων, μέχρι και του Προέδρου Zuma. Η δημοσιότητα οδήγησε το Συνταγματικό Δικαστήριο της χώρας να την αναστείλει, αλλά ο ίδιος ο Πρόεδρος συνέχιζε να πιέζει για την εφαρμογή της μέχρι και την αναγκαστική παραίτησή του το 2018, ύστερα από κατηγορίες για μαζική διαφθορά. Όπως αναφέρει ο Marten (2020:161) οι εξελίξεις αυτές είχαν σοβαρό αντίκτυπο στην κοινή γνώμη και στις ρωσικές δραστηριότητες, καθώς σε χώρες όπου οι δημοκρατικοί θεσμοί είναι ισχυρότεροι, φαίνονται οι αδυναμίες του ρωσικού μοντέλου επένδυσης.

Τέλος, η τέταρτη φάση των σχέσεων αρχίζει από την ανάληψη της Προεδρίας του νυν Προέδρου Cyril Ramaphosa, το 2018. Αν και έκτοτε οι δεσμοί είναι λιγότερο στενοί, η Πρετόρια είναι συνεπής εταίρος της Μόσχας. Το 2019 σε μια κίνηση επίδειξης ισχύος, δυο ρωσικά βομβαρδιστικά TU160 προσγειώθηκαν στην Πρετόρια. Κατά τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία, η Νότιος Αφρική αρνήθηκε να καταδικάσει το γεγονός, αφού απείχε από το σχετικό ψήφισμα της ΓΣ του ΟΗΕ. Ο Ramaphosa υπεραμύνθηκε της στάσης του λέγοντας ότι το ψήφισμα απέτυχε να αναδείξει το ρόλο του ειρηνικού διαλόγου στον τερματισμό του πολέμου (DW 2022).

Εικόνα 11 TU-160 στο αεροδρόμιο Waterkloof-Pretoria

παρατεταμένη κρίση που βίωσε η Βενεζουέλα, όταν ο Juan Guaidó αμφισβήτησε τη επανεκλογή του Nicolás Maduro. Η πρόταση των ΗΠΑ, στην οποία η Νότιος Αφρική συντάχθηκε με τη Ρωσία και την Κίνα και την καταψήφισαν, πρότεινε την επανάληψη των εθνικών εκλογών. Αντιθέτως, η ρωσική πρόταση καλούσε σε ειρηνευτικό διάλογο προς επίλυση της κρίσης. Οι μόνες χώρες που την υποστήριξαν ήταν η Νότιος Αφρική, η Ρωσία, η Κίνα και η Ισημερινή Γουινέα και κατ' επέκταση δεν υιοθετήθηκε ούτε αυτή η πρόταση (news.un.org 2019). Η Νότιος Αφρική εξέδωσε ανακοίνωση υπεραμύνοντας της στάσης της και διακρίνοντας τρία στοιχεία τα οποία την οδήγησαν στην καταψήφιση της αμερικανικής πρότασης. Αρχικά το ψήφισμα καλούσε την Εθνοσυνέλευση της Βενεζουέλας να καπηλευθεί την εκτελεστική εξουσία και να απελευθερώσει πολιτικούς κρατούμενους χορηγώντας τους αμνηστία. Δεύτερον, δεν μπορούσε να υποστηριχθεί η αναφορά στο ψήφισμα, ότι οι εκλογές δεν ήταν ελεύθερες και αμερόληπτες, αφού ο Maduro εξελέγη με ευρεία πλειοψηφία. Τέλος, το ψήφισμα τόνιζε τη διασφάλιση της ασφάλειας μόνο των μελών της Εθνοσυνέλευσης και όχι του συνόλου του πολιτικού κόσμου, άρα καθίστατο μεροληπτικό. Εν συνεχεία εξηγούσε τους λόγους που την οδήγησαν στη στήριξη της ρωσικής πρότασης, ίσως σε μια προσπάθεια να δικαιολογήσει τη στάση της στο δυτικό κόσμο (gov.za 2019).

5 Μάλι-Κεντροαφρικανική Δημοκρατία - Σύγχρονες Συμμαχίες

5.1 Ιστορικοί δεσμοί

Οι σχέσεις μεταξύ Μάλι και Ρωσίας αρχίζουν από τα χρόνια της Σοβιετικής Ένωσης και συγκεκριμένα από το 1960, όταν και το Μάλι ανεξαρτητοποιήθηκε από τη Γαλλία. Οι Σοβιετικοί προσέφεραν οικονομική βοήθεια και συμβούλους υλοποιώντας ένα τετραετές πρόγραμμα ανάπτυξης της χώρας (1960-1963). Εκτός από τεχνική βοήθεια, ίδρυσαν ένα εκπαιδευτικό κέντρο για 300 σπουδαστές, στο οποίο εκπαιδεύονταν στελέχη της εθνικής διοίκησης. Επιπλέον, άρχισαν οι συζητήσεις για το αν θα έπρεπε η χώρα να αποχωρήσει από την νομισματική ζώνη του γαλλικού φράγκου Δυτικής Αφρικής, αμφισβητώντας έτσι την εξάρτηση από την πρώην αποικιακή δύναμη (globalsecurity.org 2022). Εν τέλει η χώρα διατήρησε το νόμισμα, αφού το 1968, ύστερα από πραξικόπημα, την Προεδρία ανέλαβε ο Moussa Traoré, ο οποίος εξομάλυνε τις σχέσεις με τον Δυτικό κόσμο, κρατώντας όμως δεσμούς με τη Σοβιετική Ένωση. Σύμφωνα με έκθεση του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ (1976:28), η στρατιωτική συνεργασία των χωρών εντατικοποιήθηκε, καθώς υπεγράφησαν στρατιωτικές συμφωνίες ύψους 21 εκατ. δολαρίων και ο στρατιωτικός εξοπλισμός εξαρτώταν από Σοβιετικούς τεχνικούς και ανταλλακτικά για τη συντήρησή του. Επιπροσθέτως, οι Σοβιετικοί χρησιμοποιούσαν τις αεροπορικές βάσεις του Μάλι, ώστε να υποστηρίζουν άλλα απελευθερωτικά κινήματα της υποσαχάριας Αφρικής.

Το έτερο κράτος της υποσαχάριας Αφρικής, η Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, απέκτησε την ανεξαρτησία της από τη Γαλλία το 1960, αλλά ουδέποτε ανέπτυξε δεσμούς με τη Σοβιετική Ένωση. Το καθεστώς του πρώτου Προέδρου David Dako, χαρακτηρίστηκε από εκτεταμένη διαφθορά, η οποία γιγαντώθηκε με την ανακάλυψη διαμαντιών στο υπέδαφος της χώρας. Το 1966 εκδηλώθηκε πραξικόπημα και την εξουσία κατέλαβε ο Jean-Bendel Bokassa. Αυτός, προερχόμενος από τον αποικιακό στρατό, επέτρεψε στη Γαλλία να διατηρήσει μια στρατιωτική βάση στην πρωτεύουσα Bangui. Διαμέσου αυτής η Γαλλία ήταν σε θέση να εξυπηρετεί τα στρατιωτικά της συμφέροντα στην Υποσαχάρια Αφρική. Όταν ο Bokassa αποδείχθηκε ανίκανος και αυταρχικός, οι γαλλικές δυνάμεις αναμείχθηκαν ανοικτά στα εσωτερικά ζητήματα της χώρας και το 1979 Γάλλοι στρατιώτες κατέλαβαν την πρωτεύουσα, αντικαθιστώντας τον (Χουλιάρας, Πετρόπουλος 2015:52). Ωστόσο, η χώρα δεν γνώρισε ευημερία, καθώς η πολιτική αστάθεια οδηγούσε στην εκδήλωση πραξικοπημάτων, με συνέπεια ο κρατικός μηχανισμός να είναι ουσιαστικά ανύπαρκτος και οι κοινωνίες να ζουν αποκομμένες από την πρωτεύουσα και την κεντρική διοίκηση.

Η Γαλλία, μέχρι περίπου τα τέλη του 21^{ου} αιώνα, εφάρμοσε μια πολιτική όπου παρείχε στις πρώην αποικίες οικονομική και στρατιωτική βοήθεια σε φιλικούς ηγέτες, τους οποίους και διατηρούσε στην εξουσία με αντάλλαγμα ευνοϊκό περιβάλλον για επενδύσεις από γαλλικές

εταιρείες. Αυτή η πολιτική, σύμφωνα με τον Marten (2019:160), ήταν γνωστή και ως «Françafrique». Ο Putin, όπως θα δούμε και στη συνέχεια, φαίνεται πως ακολουθεί μια όμοια, επικαιροποιημένη πολιτική υποστήριξης αυταρχικών ηγετών. Ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι η Μόσχα δεν είχε καμία σημαντική σχέση με την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία μέχρι το 2017, όταν και παρατηρήθηκε στροφή στις σχέσεις των δύο χωρών.

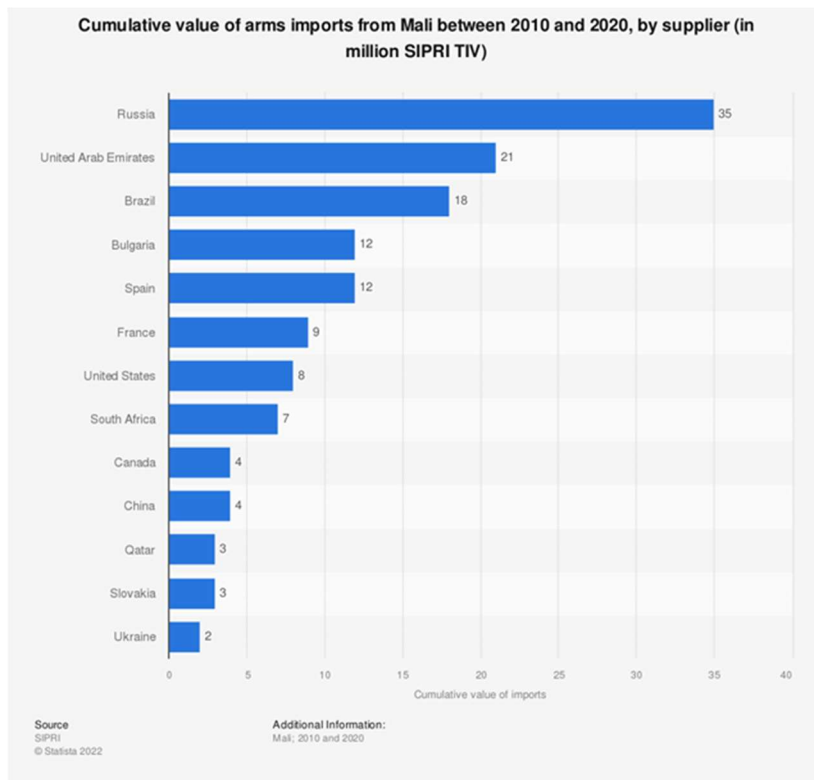
5.2 Οι σχέσεις στον 21^ο αιώνα

5.2.1 Μάλι

Στις αρχές της δεκαετίας του 2010, η κατάσταση στο Μάλι επιδεινώθηκε. Ο Amadou Sanogo, αξιωματικός του στρατού ο οποίος είχε λάβει εκπαίδευση στις ΗΠΑ, ανέτρεψε πραξικοπηματικά την κυβέρνηση και κατέλαβε την εξουσία. Αυτό οδήγησε σε κυρώσεις εναντίον της χώρας και εμπάργκο από την Δυτικοαφρικανική Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ECOWAS). Την ίδια χρονιά η επιρροή των γεγονότων της Αραβικής Άνοιξης οδήγησε τους Τουαρέγκ, μουσουλμανική φυλή που επεδίωκε τη σύσταση αυτόνομου κράτους, σε συνεργασία με ισλαμιστικές οργανώσεις όπως η Ansar Dine και Ισλαμιστές του Μαγκρέμπ να επαναστατήσουν εναντίον της κυβέρνησης και στις ελεγχόμενες από αυτούς περιοχές να εφαρμόσουν τον νόμο της Σαρία (reuters.com 2012). Οι εξελίξεις αυτές οδήγησαν την κυβέρνηση να ζητήσει τη συνδρομή της Γαλλίας, η οποία παρενέβη το 2013 στέλνοντας το γαλλικό στρατό να απωθήσει τους ισλαμιστές.

Καθώς η τρομοκρατία επηρέαζε όλη την περιοχή του Sahel, το 2014 στην δημιουργήθηκε η ομάδα **G5Sahel**, η οποία αποτελείται από την Μπουρκίνα Φάσο, το Τσαντ, τον Νίγηρα, το Μάλι και τη Μαυριτανία, όλες πρώην γαλλικές αποικίες, και έχει ως στόχο τον συντονισμό των στρατιωτικών δράσεων των χωρών ενάντια στην τρομοκρατία. Η πρωτοβουλία αυτή υποστηρίχθηκε από τη Γαλλία, την ΕΕ και τις ΗΠΑ, οι οποίες συνεισέφεραν εκατοντάδες εκατομμύρια δολάρια, υλικοτεχνικό εξοπλισμό και εκπαίδευση. Όπως όμως αναφέρει ο Jett (2019:203), η συμμαχία έχει λίγες επιτυχίες να επιδείξει. Τουναντίον, ακόμα και το αρχηγείο της στο Μάλι δέχτηκε επίθεση, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που έχει κατηγορηθεί ο Μαλιανός στρατός για αδιάκριτες επιθέσεις εναντίον αμάχων.

Το Μάλι, το 2019 αναθεώρησε τις επιλογές του και υπέγραψε συμφωνία με την Μόσχα για ανταλλαγή πληροφοριών προς καταπολέμηση της τρομοκρατίας, την πώληση επιθετικών ελικοπτέρων Mi-35 και τη δωρεάν εκπαίδευση 100 Μαλιανών αξιωματικών. Ακόμα και σε διαδηλώσεις στην πρωτεύουσα Bamako διαδηλωτές κρατούσαν ρωσικές σημαίες απαιτώντας την πρόσκληση των ρωσικών δυνάμεων για την αντιμετώπιση της ισλαμιστικής απειλής, ενέργειες πιθανόν υποκινούμενες από τη Ρωσία. Στο παρακάτω γράφημα απεικονίζεται το ύψος των ρωσικών εισαγωγών στρατιωτικού εξοπλισμού στο Μάλι κατά τη δεκαετία 2010-2020. Όπως βλέπουμε, η Ρωσία εξήγαγε εξοπλισμό αξίας 35 εκατομμυρίων, επιβεβαιώνοντας το status της Ρωσίας ως βασικό πάροχο στρατιωτικού εξοπλισμού στην εν λόγω χώρα.

Εικόνα 13 Σωρευτική αξία στρατιωτικών εισαγωγών στο Μάλι

(Πηγή: statista.com 2022)

Από το 2020 στη χώρα εκδηλώθηκαν δυο πραξικοπήματα, με τελευταίο αυτό του Ιουνίου 2021 όταν και μεταβατικός πρόεδρος ορίστηκε ο Συνταγματάρχης Assimi Goïta. Η παρούσα περίοδος χαρακτηρίζεται από μια χειροτέρευση των σχέσεων του Μάλι με τη Γαλλία, της οποίας ο πρέσβης απελάθηκε το Φλεβάρη του 2022, ως απόρροια της ολοένα και αυξανόμενης παρουσίας μισθοφόρων της Wagner στη χώρα. Επιπλέον, η μετάθεση των εθνικών εκλογών και η αποχώρηση του Μάλι από τη συμμαχία **G5Sahel** οδηγεί σε περιφερειακούς οργανισμούς, όπως η ECOWAS, στην επιβολή κυρώσεων εναντίον της χώρας (alJazeera.com 2022).

Εικόνα 14 Διαδηλωτές στη Βαμακό με ρωσικές σημαίες

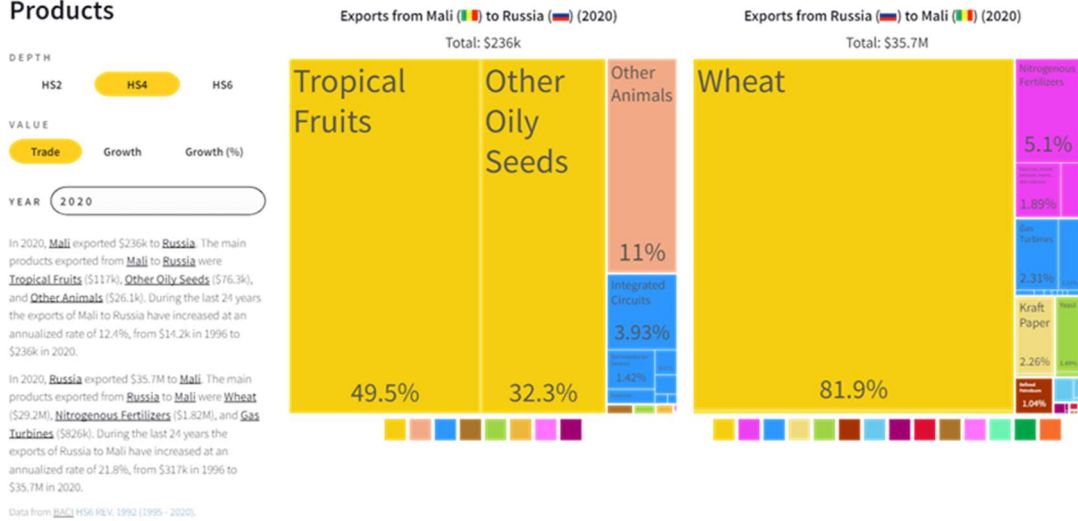
(Πηγή: reuters.com 2022)

Η παρουσία της Wagner στο Μάλι αν και έχει την υποστήριξη της κοινής γνώμης, η οποία επιτυγχάνεται από καμπάνιες παραπληροφόρησης εννοηστρομένες από τη Ρωσία, θέτει σε κίνδυνο την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ενδεικτικά, η Γαλλία έδωσε στη δημοσιότητα υλικό στο οποίο φερόμενα μέλη της Wagner διαπράττουν εγκλήματα πολέμου (africanews.com 2022). Αλλά ακόμα και σχετικές αναφορές του ΟΗΕ κάνουν λόγο για εγκληματικές ενέργειες της εν λόγω εταιρείας στο πλαίσιο επιχειρήσεων εναντίον τζιχαντιστών.

Σε επίπεδο εμπορίου, οι δυο χώρες κατά το 2020 εξήγαγαν μεταξύ τους κυρίως φρούτα και σιτηρά όπως βλέπουμε και στην εικόνα 15. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι το 80% των εισαγωγών του Μάλι από τη Ρωσία αφορούσε σιτάρι (OEC World 2021).

Bilateral Trade by Products

Εικόνα 15 Εμπορική σχέση Μάλι-Ρωσία 2020

(Πηγή oecworld.com 2022)

5.2.2 Κεντροαφρικανική Δημοκρατία

Η Κεντροαφρικανική Δημοκρατία το μεγαλύτερο μέρος του 21^{ου} αιώνα βίωσε μια παρατεταμένη αστάθεια, μια σειρά από πραξικοπήματα και διαρκείς συγκρούσεις μεταξύ αντιμαχόμενων φατριών. Η πιο πρόσφατη μεγάλη κλίμακας σύγκρουση έλαβε χώρα το 2014, όταν η Γαλλία απέστειλε 2.000 στρατιώτες για υποστήριξη της κυβέρνησης. Το γεγονός όμως ότι η συγκεκριμένη σύγκρουση είχε έντονα εθνοθρησκευτικά χαρακτηριστικά, σε συνδυασμό με την κατακερματισμό των αντιμαχόμενων ομάδων, δυσκόλευε το όλο εγχείρημα (Χουλιάρας, Πετρόπουλος 2015:106). Σε αυτό το περιβάλλον η Ρωσία βρήκε την ευκαιρία να διαμεσολαβήσει για τον τερματισμό της σύρραξης. Τον Σεπτέμβρη του 2018, στο Χαρτούμ του Σουδάν, διεξήχθη συνάντηση με πρωτοβουλία της Ρωσίας, στην οποία επετεύχθη συμφωνία μεταξύ της χριστιανικής πολιτοφυλακής «Balaka», της μουσουλμανικής οργάνωσης «Seleka», και άλλων ένοπλων ομάδων. Ως αποτέλεσμα ήταν η υιοθέτηση των αποτελεσμάτων της ειρηνευτικής συμφωνίας από μέρους της Αφρικανικής Ένωσης, μια συμφωνία που άνοιξε το δρόμο για την ειρήνη και συμφιλίωση μεταξύ της κυβέρνησης της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας και 14 ένοπλων ομάδων τον Φεβρουάριο του 2019.

Παράλληλα, όπως αναφέρουν οι Ozoukou και Lawler (2022:46), η Ρωσία εκμεταλλεύτηκε τη «δυσπιστία προς τη δυτική στρατιωτική παρουσία στη χώρα» προς όφελος της. Το 2018 υπέγραψε συμφωνία με την κυβέρνηση του Faustin-Archange Touadéra για αποστολή στρατιωτικού εξοπλισμού και 175 στρατιωτικών εκπαιδευτών. Τον Δεκέμβρη του 2020 ένοπλες ομάδες εξαπέλυσαν εκ νέου επίθεση εναντίον της πρωτεύουσας Bangui. Η Μόσχα, επίσημως δήλωσε ότι ανέπτυξε στην περιοχή 535 στρατιωτικούς εμπειρογνώμονες, αλλά στην

πραγματικότητα η Wagner είχε εμπλακεί ενεργά στη σύρραξη με παραπάνω από 1.000 μισθοφόρους. Σύμφωνα με τοπικά μέσα, Ρώσοι μισθοφόροι, δυνάμεις της Ρουάντας και κυβερνητικοί στρατιώτες εθεάθησαν να πολεμούν στην πρώτη γραμμή. Η ρωσική εμπλοκή και υποστήριξη στην κυβέρνηση του Bangui όμως δεν παρέχεται χωρίς ανταλλάγματα. Η παροχή στρατιωτικών υπηρεσιών από μεριάς Wagner έχει ως αντάλλαγμα οι ιδιοκτήτες της εταιρείας Yevgeny Viktorovich και Yevgeny Prigozhin, οι οποίοι βρίσκονται κοντά στον Putin, να αποκτούν δικαιώματα εξόρυξης στη χώρα. Η στρατηγική της Μόσχας στοχεύει στην απόθεση των ενόπλων ομάδων από περιοχές με πλούσιο υπέδαφος ώστε να επιτραπεί η εκμετάλλευσή τους από εταιρείες ρωσικών συμφερόντων όπως η Alrosa ή η M-Invest (Στο ίδιο).

Εικόνα 16 Διαδηλωτές με σημαίες Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας – Ρωσίας

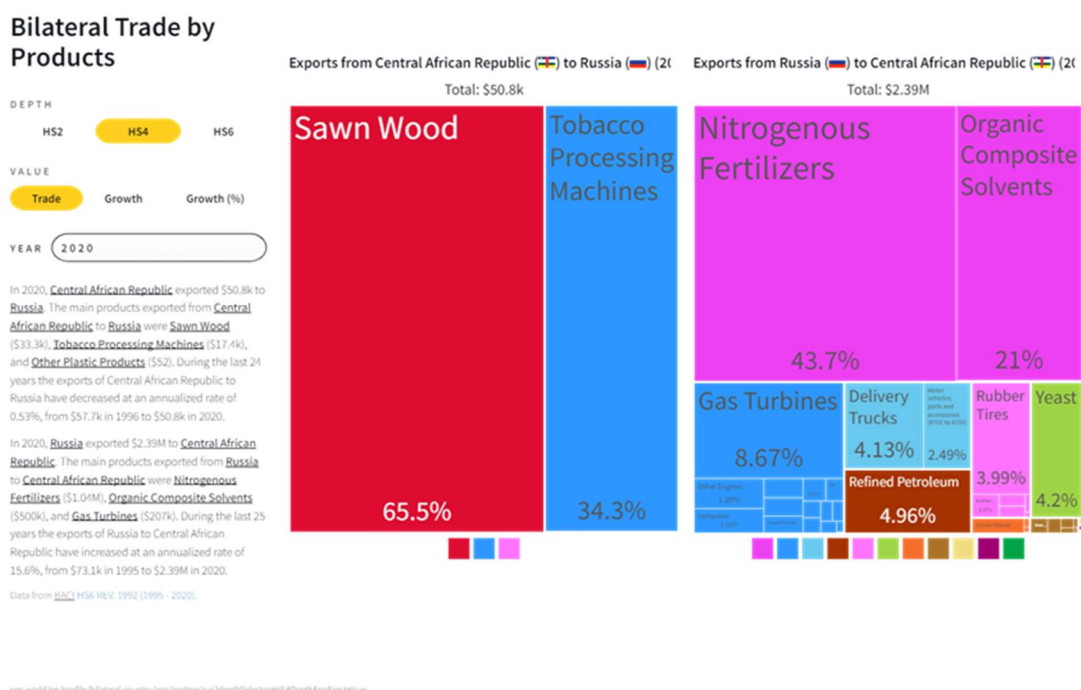
(Πηγή: lemonde.fr 2022)

Όπως υποστηρίζει ο Marten (2019:163), οι μονομερείς ενέργειες της Μόσχας στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, όπως στρατιωτικές επιχειρήσεις, εκπαίδευση στρατιωτών και εξορύξεις, γίνονται με την ανοχή του Προέδρου Touadéra. Το γεγονός ότι ο πρόεδρος φυλάσσεται όλο το εικοσιτετράωρο από Ρώσους σωματοφύλακες σε συνδυασμό με το γεγονός ότι μέχρι και ο σύμβουλος εθνικής ασφαλείας του είναι ο Ρώσος Valery Zakharov, ίσως εξηγούν την ανοχή του αυτή. Επιπροσθέτως, ανακύπτουν δύο ζητήματα από τις ρωσικές ενέργειες. Αρχικά, οι δυνάμεις ασφαλείας που εκπαιδεύονται από τη Ρωσία δεν ενσωματώνονται σε αυτές που εκπαιδεύονται από τον ΟΗΕ, ως αποτέλεσμα δεν δίνεται βάση στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ταυτόχρονα προκύπτει μια παράλληλη δομή εθνικής ασφαλείας, υπό την επιρροή ουσιαστικά της Μόσχας και όχι από το Bangui. Κατά δεύτερον, οι ηγέτες παραστρατιωτικών οργανώσεων, οι οποίες ελέγχουν περιοχές εξόρυξης όπου ο Prigozhin έχει συμβόλαια, ενσωματώνονται στις τάξεις του κυβερνητικού στρατού με ανεπαρκή έλεγχο και εποπτεία.

Εν κατακλείδι, ο λαός της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας θα υποφέρει περισσότερο, δεδομένου ότι η Ρωσία επιδιώκει να εφαρμόσει μια ειρήνη βασισμένη στα δικά της συμφέροντα και όχι σε δημοκρατικά πρότυπα. Από τον Οκτώβριο του 2021, σε αναφορές εμπειρογνομόνων

του ΟΗΕ, έχουν καταγραφεί περιστατικά όπου πολιτικό προσωπικό, δημοσιογράφοι και εργαζόμενοι σε ΜΚΟ έχουν παρενοχληθεί από μισθοφόρους της Wagner. Οι καταγγελίες αναφέρουν μέχρι βιασμούς και λεηλασίες ενώ τα θύματα δεν καταγγέλλουν τα περιστατικά λόγω της ευρείας ατιμωρησίας στην περιοχή και του φόβου για αντίποινα (ohchr.org 2021).

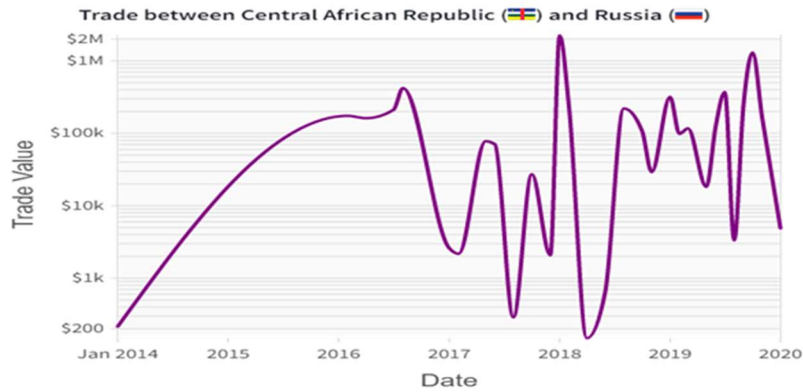
Αναφορικά με το διμερές εμπόριο, αυτό θεωρείται αμελητέο, αφού κατά το 2020 η Ρωσία εισήγαγε ξυλεία και μηχανές επεξεργασίας καπνού, συνολικής αξίας μόλις 50.000 δολαρίων. Στον αντίποδα, το 60% των ρωσικών εξαγωγών αφορούσε λιπάσματα και χημικά προϊόντα (OEC World 2021).

Εικόνα 17 Εμπορικές σχέσεις Κεντροαφρικανική Δημοκρατία-Ρωσία 2020

(Πηγή: oecworld.com 2022)

Τέλος, αν και βλέπουμε ότι η αξία του διμερούς εμπορίου παρουσιάζει διακυμάνσεις από 2014 μέχρι το 2020, εν τούτοις δεν ξεπερνούσε ποτέ τα 2 εκατομμύρια δολάρια.

<https://data.oecd.org/trade/bilateral-trade-between-countries-and-partners?locations=aa>

Εικόνα 18 Διακύμανση συνολικού εμπορίου

(Πηγή: oecworld 2022)

5.3 Οι θέσεις στον ΟΗΕ

Το Μάλι και η Κεντροαφρικανική Δημοκρατία έχουν διαχρονικές και δυναμικές σχέσεις με τον ΟΗΕ καθώς στα εδάφη τους έχουν αναπτυχθεί ειρηνευτικές αποστολές, η MINUSMA και η MINUSCA αντίστοιχα. Οι δυο χώρες όμως, έχουν απασχολήσει το ΣΑ ουκ ολίγες φορές. Το 2005, τα κράτη μέλη του ΟΗΕ υιοθέτησαν το δόγμα Responsibility 2 Protect (R2P). Με βάση αυτό, η κυβέρνηση της εκάστοτε χώρας έχει την ευθύνη να προστατεύει τους πολίτες της από φρικαλεότητες και γενοκτονίες και μόνο όταν αυτή αποτυγχάνει, η διεθνής κοινότητα υποχρεούται να επέμβει. Όπως σημειώνει ο Jett (2019:200) από το 2006 μέχρι το 2018 το Συμβούλιο Ασφαλείας είχε εκδώσει 75 τέτοια ψηφίσματα, υπενθυμίζοντας σε κυβερνήσεις την υποχρέωση προστασίας των πολιτών τους. Από αυτά 41 αφορούσαν το Μάλι, την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία και το Σουδάν.

Στο Μάλι, η αποστολή MINUSMA ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 2013 με το υπ' αριθμό 2100 ψήφισμα του ΣΑ, το οποίο ψηφίστηκε ομόφωνα. Αυτή έχει ως αποστολή την υποστήριξη της μεταβατικής κυβέρνησης στη σταθεροποίηση της χώρας. Ενδεικτικό της επικινδυνότητας της αποστολής είναι το μεγάλο της μέγεθος, αφού αποτελείται από 15.200 άτομα, αλλά και το γεγονός ότι από το 2013 έχουν χάσει τη ζωή τους 276 κυανόκρανοι, ο μεγαλύτερος αριθμός από όλες τις αποστολές του ΟΗΕ (peacekeeping.un.org 2022).

Deployed number of personnel as of May 2022

17,612

Total personnel

3,384 Civilians

11,798 Contingent Troops

1,730 Police

501 Staff Officer

199 UN Volunteers

Authorised number of personnel

15,209

Total uniformed personnel

13,289 Military personnel *

1,920 Police (including formed units)

An appropriate civilian component

Εικόνα 19 Τρέχουσα κατάσταση MINUSMA

(Πηγή: peacekeeping.un.org 2022)

Οι σχέσεις όμως της Βαμako με τον ΟΗΕ χαρακτηρίζονται από εντάσεις. Η δικτατορία του Goïta τον περασμένο Ιούνιο συνέλαβε 49 Ιβοριανούς στρατιώτες, οι οποίοι θα αναλάμβαναν υπηρεσίες υποστήριξης της MINUSMA, με την κατηγορία ότι ήταν μισθοφόροι. (reuters.com 2022).

Αναφορικά με τη συμμετοχή της χώρας ΣΑ, το Μάλι υπήρξε μη μόνιμο μέλος δύο φορές κατά τα έτη 1966-1967 και 2000-2001. Στις συγκεκριμένες περιόδους δεν παρατηρήθηκε κάποια ιδιαίτερη ταύτιση με τις θέσεις της Ρωσίας και η πλειοψηφία των ψηφισμάτων περνούσε με ομοφωνία. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η στάση της Ρωσίας και της Κίνας σε συνεδρίαση του ΣΑ τον Ιανουάριο του 2022, όταν και άσκησαν βέτο σε γαλλική πρόταση για επιβολή νέων κυρώσεων στο Μάλι. Οι χώρες αυτές μπλόκαραν τη διαδικασία και ο Ρώσος πρεσβευτής υπεραμύνθηκε της στρατιωτικής κυβέρνησης του συνταγματάρχη Goïta (France24.com 2022).

Στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία αντίστοιχα, με το ψήφισμα 2149 του ΣΑ, το οποίο ψηφίστηκε με ομοφωνία, αναπτύχθηκε επιχείρηση MINUSCA τον Απρίλιο του 2014. Αποστολές της ήταν η προστασία των αμάχων, η διευκόλυνση της ανθρωπιστικής βοήθειας και η επίβλεψη του αφοπλισμού παραστρατιωτικών οργανώσεων. Στο πλαίσιο της επιχείρησης

έχουν αναπτυχθεί 17.400 άτομα, ενώ από την ίδρυση της συνολικά έχουν χάσει τη ζωή τους 162 μέλη της αποστολής (peacekeeping.un.org 2022).

Deployed number of personnel as of May 2022

Authorised number of personnel

Εικόνα 20 Τρέχουσα κατάσταση MINUSCA

(Πηγή: peacekeeping.un.org 2022)

Σύμφωνα με έκθεση της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (EEAS 2021:19), η MINUSCA βρίσκεται σε μια λεπτή φάση, καθώς υπόκειται σε μία συνεχή και ενορχηστρωμένη καμπάνια παραπληροφόρησης από ρωσικά συμφέροντα που δρουν στη χώρα. Είναι χαρακτηριστική η αντίθεση της Ρωσίας στις ενέργειες του ΟΗΕ στην περιοχή, με αποκορύφωμα τη στάση της στο ΣΑ όταν, μαζί με την Κίνα, απείχαν από το ψήφισμα 2605 το Νοέμβρη του 2021, το οποίο αφορούσε αύξηση του ειρηνευτικού προσωπικού και παράταση της αποστολής της MINUSCA. Προκλήσεις όμως εκδηλώνονται και από την κυβέρνηση του Bangui όταν, τον Οκτώβριο του 2021, 24 κυανόκρανοι κρατήθηκαν αιχμάλωτοι από τον κυβερνητικό στρατό και τους αφαιρέθηκε ο οπλισμός. Τέλος, η χώρα ουδέποτε έχει διατελέσει μη μόνιμο μέλος του ΣΑ.

Αναφορικά με τη στάση των χωρών σε κρίσιμα ψηφίσματα της ΓΣ που αφορούν τη Ρωσία, προκύπτουν ενδιαφέροντα ευρήματα. Όπως βλέπουμε στις εικόνες 4, 5 και 6, το Μάλι απείχε σε όλες της ψηφοφορίες. Αντιθέτως, η Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, ενώ υπερψήφισε το υπ' αριθμό 68/262 ψήφισμα του 2014, απείχε από το υπ' αριθμό ES-11/1 και καταψήφισε την αποπομπή της Ρωσίας από το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων το 2022, αποδεικνύοντας

την αντιδυτική στροφή της χώρας. Εκτός των ανωτέρω, αξιοσημείωτη τι είναι η στάση των χωρών αναφορικά με την αναγνώριση του Κοσόβου. Αμφότερες το 2011 το αναγνώρισαν ως ανεξάρτητο κράτος, αλλά εν συνεχεία απέσυραν την αναγνώριση με πιο πρόσφατη αυτή της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας το 2019, ευθυγραμμίζοντας τη στάση τους με τα συμφέροντα της Ρωσίας (prishtinainsight.com 2019).

6 Προκλήσεις και ανάλυση κινδύνων

6.1 Ανάλυση SWOT

Αφού εξετάσαμε τη διεθνή βιβλιογραφία, στο παρόν κεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε τους κινδύνους που προκύπτουν από την ολοένα και εντονότερη παρουσία της Ρωσίας στην υποσαχάρια Αφρική. Αρχικά θα πραγματοποιήσουμε ανάλυση τύπου SWOT. Αυτή είναι μια μέθοδος στρατηγικού σχεδιασμού και αξιολόγησης της κατάστασης, η οποία αναδεικνύει τις δυνατότητες (Strengths), τις αδυναμίες (Weaknesses), τις ευκαιρίες (Opportunities) και τέλος τις απειλές (Threats). Παρακάτω θα εστιάσουμε στην τρέχουσα κατάσταση στην υποσαχάρια Αφρική, στους τομείς της οικονομίας, της πολιτικής, της ενεργειακής αλλά και της κοινωνικής κατάστασης.

6.1.1 Δυνατότητες

- Υψηλό αναπτυξιακό δυναμικό

Αν και το συνολικό ΑΕΠ των χωρών της υποσαχάριας Αφρικής απέχει πολύ από αυτό των ανεπτυγμένων χωρών, αρκετές από τις χώρες έχουν επιδείξει έντονη οικονομική ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια. Για παράδειγμα, σύμφωνα με στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας, το 2021 η Μποτσουάνα γνώρισε ανάπτυξη 11,4%, η Ρουάντα 10,9%, η Νότιος Αφρική 4,9% και το Μάλι 3,1%. Στο σύνολο της υποσαχάριας Αφρικής, ο μέσος όρος ανάπτυξης της για το 2021 ήταν 4,1% (The World Bank 2021a).

- Το ενωτικό παν-αφρικανικό αίσθημα

Η απογοήτευση των αφρικανικών χωρών προς τους διεθνείς οργανισμούς, όπως ο ΟΗΕ, οδηγεί τις χώρες της υποσαχάριας Αφρικής σε μια ιδιότυπη συσπείρωση, η οποία εκφράζεται δια μέσου της ισχυροποίησης περιφερειακών οργανισμών, όπως η Αφρικανική Ένωση, η ECOWAS, η SADC κ.α. (Chigozie 2018:16).

- Το πλούσιο σε κοιτάσματα υπέδαφος της ηπείρου

Η Αφρική εκτός από τις μεγαλύτερες καλλιεργήσιμες εκτάσεις στον κόσμο, έχει και το πιο πλούσιο υπέδαφος. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, υπολογίζεται ότι στο υπέδαφος υπάρχουν 42% του παγκόσμιου βωξίτη, 38% ουρανίου, 42% χρυσού και 73% πλατίνας, μεταξύ άλλων πολύτιμων μεταλλευμάτων (Němečková *et al.* 2021:368).

- Πληθυσμιακή ανάπτυξη

Ο πληθυσμός της Αφρικής αυξάνεται με ραγδαίους ρυθμούς, σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, ο πληθυσμός θα εκτιναχθεί από 1,3 δισεκατομμύρια κατοίκους που είναι σήμερα σε

4,5 δισεκατομμύρια το 2100, με τη μέση ηλικία να είναι 25 έτη. Σε αυτό συμβάλλει και η μείωση της βρεφικής και μητρικής θνησιμότητας. Αυτό μεταφράζεται ότι η Αφρική διαθέτει ισχυρό ανθρώπινο κεφάλαιο, του οποίου η καταναλωτική δραστηριότητα ευνοεί την ανάπτυξη της οικονομίας της (The World Bank Africa 2021b:4).

6.1.2 Αδυναμίες

- Η οικονομική αστάθεια και χαμηλή επενδυτικότητα
- Χαμηλά ποσοστά οικονομικής ένταξης

Παρά την ισχυρή οικονομική ανάπτυξη, πολλά αφρικανικά κράτη αδυνατούν να ακολουθήσουν μια σταθερή οικονομική πορεία. Το 2021 το ΑΕΠ ολόκληρης της αφρικανικής ηπείρου αντιπροσώπευε μόλις το 2,84% του παγκόσμιου ΑΕΠ, ακόμα και οι ισχυρότερες οικονομίες της ηπείρου, όπως η Νιγηρία και η Νότιος Αφρική βρίσκονται μόλις στην 31η και 37η θέση στην παγκόσμια κατάταξη χωρών με βάση το ΑΕΠ τους (Statisticetimes.com 2021). Επιπροσθέτως, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, λιγότερο από το ένα τέταρτο του πληθυσμού της υποσαχάριας Αφρικής έχει πρόσβαση σε επίσημο τραπεζικό λογαριασμό. Με περίπου 24% του ενήλικου πληθυσμού να έχει τραπεζικό λογαριασμό, η Αφρική έχει το χαμηλότερο επίπεδο οικονομικών διεισδύσεων, αντιθέτως στις χώρες του ΟΟΣΑ ο μέσος όρος είναι 90% (Nyantakyi, Sy 2015:4).

Table 2 Access to Financial Institutions

Region/Sub-Region	Share of population with bank account	Bank accounts per 1000 adults
Africa	24.7	450
Sub-Saharan Africa	20.9	334.5
North Africa	28.5	565.1
of which		
East Africa	21.1	242.2
West Africa	13.7	337.3
West Africa without Nigeria	11.7	252.5
Southern Africa	36.7	380.7
Southern Africa without South Africa	34.9	380.7
Latin America & Caribbean	33.7	635.2
High income: OECD	90.1	1456.2
Low income group including Africa	19.2	546.8
Low income group excluding Africa	21.1	584.8

Εικόνα 21 Πρόσβαση σε χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες

(Πηγή: Nyantakyi, Sy 2015:4)

- Στρατιωτικές συγκρούσεις, εσωτερική αναταραχή
- Εμπόδια στην υπέρβαση συνεπειών της αποικιοκρατίας

Η Αφρική παραμένει μια από τις πιο ταραχώδες περιοχές του κόσμου, παρά την εμφάνιση νέων πρακτικών ειρηνικής διευθέτησης των συγκρούσεων. Το αποικιακό παρελθόν εξακολουθεί να παραμένει ο βασικός παράγοντας κοινωνικοοικονομικής οπισθοδρόμησης και αιτία

εθνοθηροσκευτικών συγκρούσεων. Επιπροσθέτως, η εκδήλωση στρατιωτικών πραξικοπημάτων είναι πιο πιθανή σε περιβάλλοντα, όπου για χρόνια η εξουσία ασκούνταν από μια αποικιακή διοίκηση ερήμην των κοινωνιών.

- Χαμηλή απασχόληση στον ενεργειακό τομέα, έλλειψη εξειδίκευσης
- Απουσία ηλεκτρικού δικτύου
- Ενεργειακή φτώχεια

Παρά τις μεγάλες ποσότητες φυσικών πόρων και υδρογονανθράκων στην υποσαχάρια Αφρική, η υπερβολική εξαγωγή πρώτων υλών έχει ως αποτέλεσμα τη χαμηλή απασχόληση στο συγκεκριμένο τομέα και την απώλεια εθνικού πλούτου, ο οποίος θα μπορούσε να διοχετευθεί στην εγχώρια αγορά της εκάστοτε χώρας. Επιπλέον, η απουσία ολοκληρωμένων δικτύων διανομής ηλεκτρικής ενέργειας είναι υπεύθυνη για το γεγονός ότι πάνω από 600 εκατομμύρια Αφρικανοί δεν έχουν πρόσβαση σε ηλεκτρική ενέργεια. Σύμφωνα με την Αφρικανική Τράπεζα Ανάπτυξης, η μέση κατά κεφαλή κατανάλωση ενέργειας στην υποσαχάρια Αφρική (πλην της Νοτίου Αφρικής) είναι 180 kWh, εν συγκρίσει με 13.000 kWh στις ΗΠΑ και 6.500 kWh στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

- Χαμηλή ποιότητα και επίπεδο ζωής
- Επισφαλής εργασία

Η ταχεία αύξηση του πληθυσμού έχει και αρνητικές επιπτώσεις. Η γρήγορη αστικοποίηση του πληθυσμού μπορεί να είναι καταλύτης για οικονομική ανάπτυξη, από την άλλη όμως έχει αρνητικό αντίκτυπο στην ποιότητα αστικής ζωής, στην υγειονομική περίθαλψη και την εκπαίδευση, καθώς οι τομείς αυτοί δεν μπορούν να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα. Σύμφωνα με το Διεθνή Οργανισμό Εργασίας, αν και οι δείκτες ανεργίας για το 2021 είναι 7,7% στην Υποσαχάρια Αφρική, η κατάσταση μοιάζει να είναι πιο δύσκολη και σοβαρή. Πάνω από το 70% των εργαζομένων βρίσκονται σε επισφαλή εργασία έναντι του παγκόσμιου μέσου όρου 46,3% (ilo.org 2016).

6.1.3 Ευκαιρίες

- Δημιουργία ειδικών οικονομικών ζωνών

Η Αφρική υιοθέτησε το θεσμό των Ειδικών Οικονομικών Ζωνών σχετικά αργά, τη δεκαετία του 2000. Ωστόσο, κατά του 2019 υπήρχαν 189 ενεργές ζώνες, οι οποίες έχουν ένα θετικό αντίκτυπο στις τοπικές κοινωνίες και οικονομίες. Οι ΕΟΖ προάγουν τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, όπως για παράδειγμα στη Νότιο Αφρική και την Κένυα, όπου οι ΑΞΕ αυξήθηκαν κατά 21% και 10% αντίστοιχα (African Economic Zones Outlook 2019:3).

- Αυξανόμενες πρωτοβουλίες συμμετοχής σε Διεθνείς Οργανισμούς

Η ολοένα και αυξανόμενη πολιτική ανεξαρτησία της Αφρικής, σε συνδυασμό με τη στενότερη ηπειρωτική συνεργασία, επιτρέπουν στα αφρικανικά κράτη να εμφανίζονται πιο συσπειρωμένα και να διεκδικούν τα συμφέροντά τους σε διεθνείς οργανισμούς. Η σημερινή Αφρική, είναι πλέον εις θέση να παρουσιάζεται με μια ενιαία φωνή στους Διεθνείς Οργανισμούς.

- Ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας

Η Αφρική έχει τεράστιο δυναμικό στην παραγωγή υδρογόνου με χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Τέτοια έργα είναι σε εξέλιξη στη Ναμίμπια και τη Νότιο Αφρική. Οι μειώσεις κόστους στην παραγωγή υδρογόνου θα επέτρεπαν στην υποσαχάρια Αφρική να παραδώσει υδρογόνο μέχρι και στην Ευρώπη σε ανταγωνιστικές τιμές έως το 2030.

- Χρήση νέων τεχνολογιών

Οι νέες τεχνολογίες θα βοηθήσουν ολιστικά την ήπειρο, καθώς επηρεάζουν πολλούς τομείς. Σε κοινωνικό επίπεδο αυτό θα έχει αντίκτυπο κυρίως στην παραγωγή τροφίμων και κατ' επέκταση στον περιορισμό της επισιτιστικής κρίσης. Επίσης, η εισαγωγή νέων τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία θα δημιουργήσει νέες ευκαιρίες για κοινωνική κινητικότητα μεταξύ των πληθυσμών.

6.1.4 Απειλές

- Εξάρτηση των οικονομιών από ευμετάβλητες τιμές ορυκτών προϊόντων
- Υψηλό επίπεδο διεθνούς χρέους

Η εξάρτηση πολλών αφρικανικών οικονομιών από ορυκτά προϊόντα τις καθιστά ευάλωτες, καθώς παγκόσμιες διακυμάνσεις στις τιμές τους έχουν άμεσες επιπτώσεις στο ΑΕΠ των χωρών αυτών, με αποτέλεσμα τη συσσώρευση εξωτερικού χρέους. Επιπροσθέτως, όπως αναφέρει ο Marten (2019:158), η ολοένα και αυξανόμενη παρουσία της Κίνας σε αφρικανικές χώρες διαμέσου προγραμμάτων ανάπτυξης υποδομών, όπως το Belt and Road Initiative, έχουν σημαντικές επιπτώσεις, καθώς αυξάνεται το δημόσιο χρέος των χωρών αυτών.

- Ο κίνδυνος εθνικοθησκευτικών εδαφικών συγκρούσεων

Ένας από τους κυριότερους πολιτικούς κινδύνους είναι οι ένοπλες συγκρούσεις, στις οποίες η υποσαχάρια Αφρική έχει μακρά ιστορία. Πολλές πηγάζουν από τα χρόνια της αποικιοκρατίας και ακόμα νωρίτερα, αλλά υπάρχουν και οι περιπτώσεις όπου συγκρούσεις υποκινούνται και υποστηρίζονται από εξωτερικές δυνάμεις, όπως είδαμε στην περίπτωση της Αγκόλας.

- Το πεπερασμένο των φυσικών πόρων

Όπως αναφέραμε, πολλές αφρικανικές χώρες εξαρτώνται σχεδόν ολοκληρωτικά από τον τομέα εξόρυξης και αυτό τις καθιστά ευάλωτες. Μια άλλη απειλή είναι η κλιματική αλλαγή, η οποία επηρεάζει σημαντικά την αφρικανική ήπειρο. Ειδικότερα, αν και η ήπειρος αντιπροσωπεύει

περίπου το 3% των παγκόσμιων εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, οι Αφρικανοί ήδη βιώνουν δυσανάλογα τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Η μειωμένη παραγωγή τροφής, η έλλειψη νερού και τα ακραία καιρικά φαινόμενα τροφοδοτούν τη μαζική μετανάστευση και την περιφερειακή αστάθεια (Africa Energy Outlook 2022).

- Μείωση αναπτυξιακής βοήθειας

Οι οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας είχαν αντίκτυπο και στις περικοπές της διεθνούς αναπτυξιακής βοήθειας προς την Αφρική. Αυτό επηρέασε αρνητικά τους τομείς της υγείας και της εκπαίδευσης. Ωστόσο, η βοήθεια ενισχύει τη διαφθορά στις υποσαχάριες χώρες, όπου είναι ήδη ευρέως διαδεδομένη. Αν και η ξένη βοήθεια καθυστερεί τη διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης των χωρών που τη λαμβάνουν και οδηγεί σε εξάρτηση και εκμετάλλευση, δεν παύει να είναι ζωτικής σημασίας για μεγάλα τμήματα του πληθυσμού.

6.2 Σημαντικότεροι κίνδυνοι

Από την έως τώρα ανάλυση, θα γίνει προσπάθεια ανάδειξης των σημαντικότερων κινδύνων, που ελλοχεύουν από την εμπλοκή της Ρωσίας στα εσωτερικά ζητήματα των υποσαχάριων κρατών. Επισημαίνεται ότι, λόγω της φύσης και των στόχων της παρούσας εργασίας, θα εστιάσουμε κυρίως στους κινδύνους που έχουν γεωπολιτικό ενδιαφέρον για τα αφρικανικά κράτη.

K1 Αποδυνάμωση κρατικής εξουσίας

Η παροχή υπηρεσιών και ασφάλειας από μεριάς της κυβέρνησης δεν θεωρείται δεδομένη στα κράτη της υποσαχάριας Αφρικής. Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι κυβερνήσεις είναι πολλές, όπως η έλλειψη πόρων αλλά κυρίως η διαφθορά. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι τα αφρικανικά κράτη φιγουράρουν τελευταία στη σχετική λίστα του Transparency International (2021). Αυτός ο κίνδυνος οδηγεί τις χώρες σε κοινωνική κρίση και αναταραχή, με την εκδήλωση στρατιωτικού πραξικοπήματος να φαντάζει ως πιθανό επακόλουθο.

K2 Χειραγώγηση της κοινής γνώμης μέσω παραπληροφόρησης

Τα τελευταία χρόνια οι δραστηριότητες της Ρωσίας ως προς τη χειραγώγηση πληροφοριών έχουν ενταθεί. Αυτές δεν αφορούν μόνο νόμιμες συμβάσεις για εκπομπή επίσημων κρατικών καναλιών, όπως το RT και το Sputnik, σε αφρικανικά κράτη αλλά και παράνομες δραστηριότητες στο διαδίκτυο. Ενδεικτικά, το 2019 το Facebook κατήργησε εκατοντάδες λογαριασμούς που συνδέονταν με την εταιρεία «Concord» του Yevgeny Prigozhin. Αυτοί διέδιδαν ψευδή γεγονότα ή στρέφονταν εναντίον αποστολών του ΟΗΕ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε 8 αφρικανικές χώρες με απώτερο σκοπό να προωθήσει τα ρωσικά συμφέροντα. Ενέργειες όπως αυτές έχουν σοβαρό αντίκτυπο, καθώς η έλλειψη αξιόπιστων μέσων ενημέρωσης ωθεί την κοινή γνώμη των χωρών αυτών στην άκριτη υιοθέτηση των ρωσικών θέσεων (Faleg, Kovalčiková 2022:5).

Κ3 Η αυξανόμενη παρουσία της Wagner

Η ολοένα και πιο δυναμική εξωτερική πολιτική που ακολουθεί η Ρωσία συνδυάζεται και με την αυξανόμενη ανάπτυξη της Wagner σε προβληματικές περιοχές. Με τις συγκρούσεις και την εκλογική και πολιτική ανασφάλεια να διευρύνονται στην υποσαχάρια Αφρική, οι κυβερνήσεις είναι όλο και πιο πρόθυμες στο να συνεργαστούν με εταιρείες ασφαλείας, όπως οι Wagner, για τη διαφύλαξη της εσωτερικής ασφάλειας. Από το 2014 η Wagner έχει αναπτυχθεί τουλάχιστον σε 21 χώρες, η πλειοψηφία των οποίων στην Αφρική (El-Badawy et al 2022:7). Η ύπαρξη όμως μισθοφορικών οργανώσεων σε πολλές περιπτώσεις έχει αρνητικές επιπτώσεις. Το γεγονός ότι δεν υπάγονται σε κρατικό στρατό μειώνει την υποχρέωση λογοδοσίας για τις πράξεις τους, οι οποίες πολλές φορές είναι εγκληματικές και παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Επί παραδείγματι, στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία δυνάμεις της Wagner παρενοχλούσαν τμήματα του πληθυσμού διαπράττοντας βασανιστήρια, βιασμούς και λεηλατώντας περιουσίες (EEAS 2019:22). Αντίστοιχες πρακτικές έχουν καταγραφεί και στο Μάλι. Μακροπρόθεσμα, η συνεχής παρουσία της Wagner οδηγεί στον κίνδυνο να βαθαίνει ολοένα και περισσότερο το ρήγμα μεταξύ των κοινωνιών και της κεντρικής κυβέρνησης της εκάστοτε χώρας, οδηγώντας σε περαιτέρω αστάθεια.

Κ4 Εκδήλωση τρομοκρατίας

Η ύπαρξη πολιτικά ασταθών κρατών σε συνδυασμό με τα προβληματικά σύνορα των κρατών, τα οποία είχαν χαραχθεί από τον καιρό της αποικιοκρατίας και τα οποία χώριζαν εθνοθρησκευτικές πληθυσμιακές ομάδες μεταξύ δύο ή περισσότερων χωρών, είναι παράγοντες που ευνοούν την εκδήλωση τρομοκρατικής δραστηριότητας. Σε θρησκευτικό επίπεδο, ριζοσπαστικές τρομοκρατικές οργανώσεις δραστηριοποιούνται σε ένα νοητό τόξο από την περιοχή του Sahel μέχρι το Κέρασ της Αφρικής και το βόρειο τμήμα της Μοζαμβίκης. Εκτός αυτού, οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα διακίνησης ναρκωτικών ή μεταναστών εφαρμόζουν τρομοκρατικές πρακτικές. Σχεδόν στο σύνολο των αφρικανικών χωρών που αντιμετωπίζουν πρόβλημα τρομοκρατίας, ύστερα από διαπραγματεύσεις και στρατιωτικές συμφωνίες με τη Ρωσία, έχουν αναπτυχθεί δυνάμεις της Wagner. Αυτή δρα ως η αιχμή του δόρατος για την εξωτερική πολιτική της Ρωσίας, μια πολιτική στην οποία η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας βρίσκεται ψηλά στην ατζέντα. Το γεγονός όμως ότι οι δράσεις της Wagner σε πολλές περιπτώσεις παραβιάζει τους κανόνες εμπλοκής και καταπατά ανθρώπινα δικαιώματα, πυροδοτεί περαιτέρω κοινωνικές εντάσεις και ριζοσπαστικοποιεί οι ομάδες του πληθυσμού.

Κ5 χειραγώγηση της στάσης των χωρών στον ΟΗΕ

Η Ρωσία έχει επενδύσει πάνω σε μια γενιά Αφρικανών ηγετών οι οποίοι, λόγω της εξάρτησης της πολιτικής επιβίωσής τους από τη Μόσχα, είναι πρόθυμοι να υποστηρίξουν την πολιτική της στο διεθνές στερέωμα. Αυτές οι προσπάθειες έχουν φανεί να αποδίδουν καρπούς στη ΓΣ του ΟΗΕ, αφού τα αφρικανικά κράτη αντιπροσωπεύουν το ¼ του συνόλου. Το ρωσικό μοντέλο όμως δεν αποδίδει στο ΣΑ, καθώς η **Ομάδα Α-3** (3 αφρικανικά κράτη που συμμετέχουν εκ περιτροπής) έχει πεπερασμένες δυνατότητες, αφού δεν έχουν δικαίωμα αρνησικυρίας και

συναφώς δεν μπορούν να αντιταχθούν στα συμφέροντα των ΗΠΑ. Επιπλέον, ελλοχεύει ο κίνδυνος οι χώρες που υποστηρίζουν με θέρμη ρωσικές θέσεις στον ΟΗΕ να εμπλακούν σε έναν φαύλο κύκλο αντιπαράθεσης με άλλες παγκόσμιες δυνάμεις, μια αντιπαράθεση όπου οι μόνες ζημιωμένες θα είναι οι ίδιες και οι λαοί τους.

K6 Επιδείνωση διαφθοράς

Ένας σημαντικός κίνδυνος που υποβόσκει στη στενή συνεργασία αφρικανικών κρατών με τη Ρωσία είναι η μίμηση από μεριάς των πρώτων του ρωσικού τρόπου διακυβέρνησης. Η Μόσχα λειτουργεί κάτω από ένα ατομικιστικό συγκεντρωτικό σύστημα διοίκησης, μακριά από τα θεσμικά πρότυπα των φιλελεύθερων δημοκρατιών. Ο Putin, εφαρμόζοντας ένα δεσποτικό μοντέλο διακυβέρνησης, αρκετές φορές υπονομεύει ορθολογικά κρατικά συμφέροντα της Ρωσίας, χάριν εξυπηρέτησης προσωπικών φιλοδοξιών των στενών του συνεργατών. Δεδομένων των ανωτέρω, οι κοινωνίες των αφρικανικών κρατών που αναπτύσσουν συνεργασίες με τη Ρωσία θα πρέπει να επαγρυπνούν ούτως ώστε να μην επιδεινωθεί το επίπεδο διαφθοράς. Όπως είδαμε αυτό συνέβη στη Νότιο Αφρική όπου, υπό την πίεση της κοινής γνώμης, ακυρώθηκε μια αμφισβητούμενη συμφωνία κατασκευής πυρηνικών αντιδραστήρων.

K7 Μετατροπή των αφρικανικών κρατών σε «κράτη-εισοδηματίες»

Ο συνδυασμός του πλούσιου αφρικανικού υπεδάφους με αδύναμες κυβερνήσεις οδηγεί στις ένοπλες συγκρούσεις και τη διαφθορά. Στην πράξη, πολυεθνικές εταιρείες συνεργάζονται με αφρικανικές ελίτ για να αφαιρέσουν τον ορυκτό πλούτο των χωρών, ερήμην των κοινωνιών αφού δεν παρέχουν αντισταθμιστικά οφέλη. Αυτό το φαινόμενο ονομάζεται «κατάρρα των πόρων». Κατ' επέκταση, το κράτος μετατρέπεται σε έναν εισοδηματία, ο οποίος λαμβάνει την πρόσοδο κατευθείαν από το εξωτερικό, χάριν στους εξαγωγίσιμους πόρους του και όχι μέσω τις παραγωγικής διαδικασίας της κοινωνίας. Το γεγονός ότι τα έσοδα του κράτους δεν προέρχονται από τη φορολόγηση των πολιτών αυτομάτως αποδεδesμεύει την κυβερνώσα τάξη από την υποχρέωση αναδιανομής του πλούτου στην κοινωνία (Χουλιάρης, Πετρόπουλος 2015:117). Έτσι, το κράτος μετατρέπεται σε μηχανισμό διανομής πλούτου μόνο προς τους εκλεκτούς της κυβέρνησης. Η δυναμική εμπλοκή της Ρωσίας στην εκμετάλλευση ορυχείων, με μόνο ενδιαφέρον την εξόρυξη πλούτου, ενέχει τον κίνδυνο να μετατρέψει τα εκάστοτε κράτη σε «κράτη-εισοδηματίες» με αρνητικές επιπτώσεις για το σύνολο της κοινωνίας.

6.3 Μήτρα Κινδύνων

Προκειμένου να είμαστε σε θέση να προβούμε σε ποιοτική ανάλυση των ανωτέρω κινδύνων και αποτύπωσή τους σε μια «μήτρα κινδύνων» (Risk Matrix), αρχικά θα πρέπει να γίνει βαθμονόμησή τους. Για να μπορέσουμε να κατατάξουμε τους κινδύνους με βάση τη

σημαντικότητά τους θα υπολογιστεί το γινόμενο των δύο κλιμάκων. Η κάθε κλίμακα θα έχει 5 βαθμίδες και η ανάλυση θα γίνει σε δύο επίπεδα, αρχικά ως προς την Πιθανότητα Εκδήλωσης του κινδύνου (likelihood) και εν συνεχεία ως προς τον Αναμενόμενο Αντίκτυπο, σε περίπτωση εκδήλωσης. Ως προς την πιθανότητα εκδήλωσης η κλίμακα ορίζεται από το «1 – Σπάνιο» μέχρι το «5 – Βέβαιο». Αντίστοιχα, στον αναμενόμενο αντίκτυπο εφαρμόζεται η ίδια 5βαθμη κλίμακα όπου «1- Ελάχιστος αντίκτυπος» μέχρι το «5 – Καταστροφικός αντίκτυπος».

Σημαντικότητα = Πιθανότητα εκδήλωσης x Αναμενόμενος αντίκτυπος

Άρα ο πίνακας ορίζεται ως ακολούθως:

Πίνακας 1 Βαθμονόμηση Κινδύνων

Κίνδυνος		Πιθανότητα Εκδήλωσης	Αναμενόμενος Αντίκτυπος	Σημαντικότητα
K1	Αποδυνάμωση κρατικής εξουσίας	2	3	6
K2	Χειραγώγηση της κοινής γνώμης μέσω παραπληροφόρησης	4	2	8
K3	Η αυξανόμενη παρουσία της Wagner	4	4	16
K4	Εκδήλωση τρομοκρατίας	4	5	20
K5	Χειραγώγηση της στάσης των χωρών στον ΟΗΕ	3	3	9
K6	Επιδείνωση διαφθοράς	3	4	12

K7	Μετατροπή των αφρικανικών κρατών σε «κράτη-εισοδηματίες»	3	4	12
-----------	--	---	---	----

Κατ' αυτόν τον τρόπο προκύπτει η ακόλουθη Μήτρα Κινδύνων στην οποία αποτυπώνονται στιγμιαία οι ανωτέρω κίνδυνοι:

Πίνακας 2 Μήτρα Κινδύνων

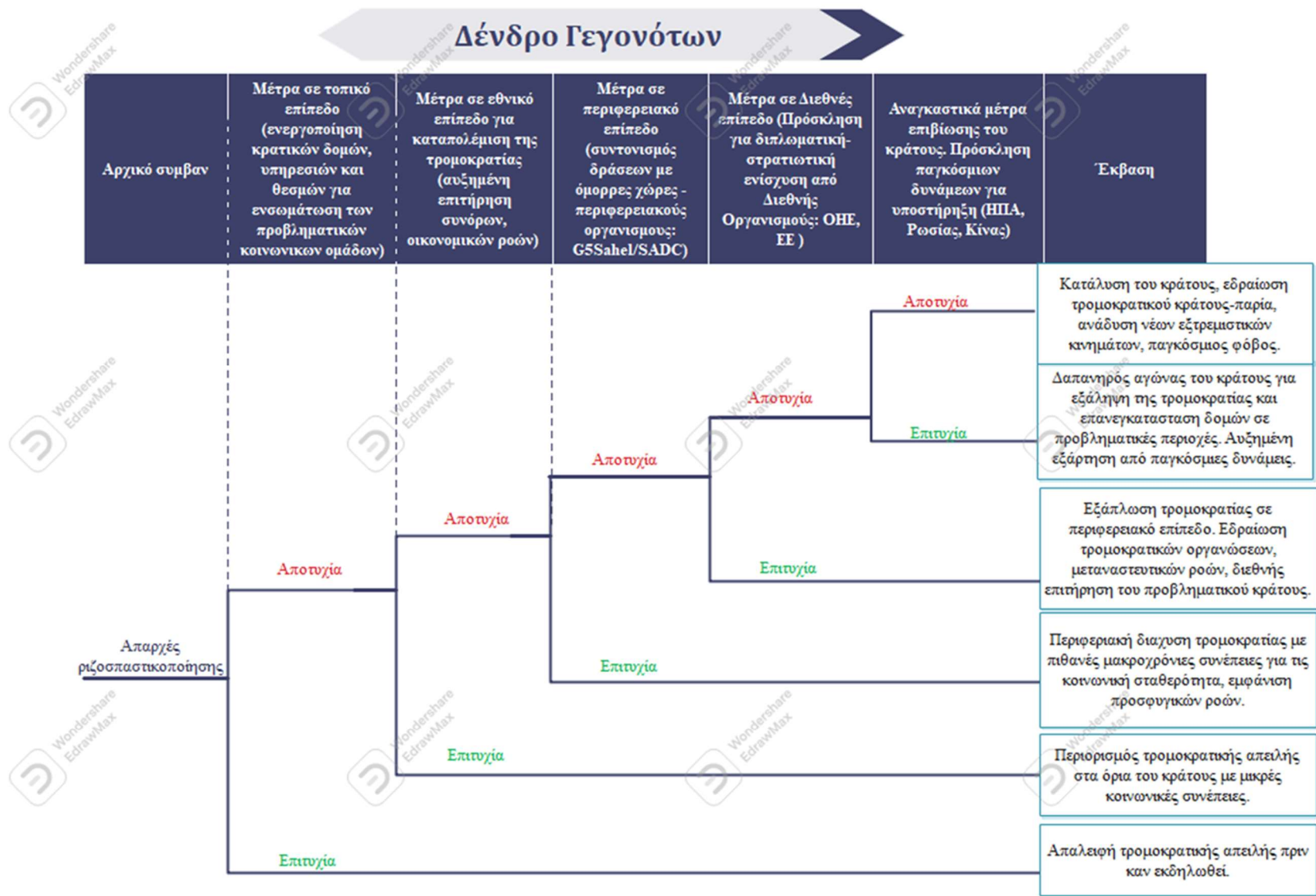
		Αντίκτυπος				
		Ελάχιστος (1)	Μικρός (2)	Σοβαρός (3)	Πολύ Σοβαρός (4)	Καταστροφικός (5)
Πιθανότητα εκδήλωσης (Likelihood)	Σπάνιο (1)					
	Απρόσμενο (2)			K1		
	Πιθανό (3)			K5	K6, K7	
	Σύνηθες (4)		K2		K3	K4
	Βέβαιο (5)					

6.4 Δένδρο Γεγονότων

Από την ανωτέρω ανάλυση, προκύπτει ότι οι κίνδυνοι οι οποίοι πρέπει να αντιμετωπιστούν κατά προτεραιότητα είναι η αποτροπή εκδήλωσης τρομοκρατίας και η θωράκιση ενάντια στην αυξανόμενη παρείσφρηση της Wagner στα αφρικανικά κράτη. Το γεγονός ότι η τρομοκρατία πλέον είναι μια διεθνής και διακρατική απειλή, την καθιστά πρωτεύοντα κίνδυνο για τα αδύναμα κράτη. Στο Δένδρο Ανάλυσης Γεγονότων θα εξετάσουμε τον κίνδυνο εκδήλωσης τρομοκρατίας, με σκοπό να αξιολογήσουμε, μέσω της αλληλουχίας των γεγονότων, εάν τα κράτη έχουν επαρκείς δυνατότητες περιορισμού της κατάστασης προτού αυτή καταστεί ανεξέλεγκτη, αλλά και τις τελικές εκβάσεις του, όπως αυτές προκύπτουν από τα ενδιάμεσα περιστατικά.

Πίνακας 3 Δένδρο Γεγονότων

Όπως βλέπουμε, σε ένα υποθετικό σενάριο, από την αρχική εκδήλωση του συμβάντος τα κράτη πρέπει να προβούν σε διορθωτικές κινήσεις άμεσα, ούτως ώστε να εξαλειφθεί η τρομοκρατική απειλή. Τον μεγαλύτερο κίνδυνο το διατρέχουν αδύναμα κράτη, καθώς μη κρατικές ένοπλες ομάδες στην Αφρική συχνά εκμεταλλεύονται την ευθραυστότητα για να προωθήσουν τους πολιτικούς τους στόχους, παρέχοντας συχνά «ασφάλεια», «δικαιοσύνη» και υπηρεσίες όπως εκπαίδευση στα εδάφη υπό τον έλεγχό τους. Η αποτυχημένη εθνική και τοπική διακυβέρνηση λειτουργεί ως καταλύτης για την ανάδυση φυγόκεντρων τάσεων. Σε αυτό μπορεί να συμβάλλουν και συγκεκριμένες δράσεις ισχυρών κρατών, όπως η Ρωσία, όπου διαμέσω εκστρατείας παραπληροφόρησης μπορεί να χειραγωγήσει κοινωνικές ομάδες ανάλογα με τα συμφέροντά της. Το γεγονός ότι η τρομοκρατία γίνεται όλο και περισσότερο ένα από τα σημαντικότερα εμπόδια για τη βιώσιμη ανάπτυξη στην Αφρική αποδεικνύει τη σημαντικότητα του συγκεκριμένου κινδύνου.

Σε περίπτωση που όλες οι εθνικές ενέργειες αποτύχουν τότε το κράτος πρέπει να καταφεύγει στη διεθνή βοήθεια. Αντίστοιχα, η διεθνής κοινότητα οφείλει να επεμβαίνει για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Η μονομερής στρατιωτική επέμβαση, όπως στην περίπτωση του Μάλι και της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας όπου γαλλικά στρατεύματα αναπτύχθηκαν για εξουδετέρωση τρομοκρατικής απειλής, δεν είχε τα επιθυμητά αποτελέσματα. Η Ρωσία, με συντονισμένες και στρατηγικές ενέργειες κατάφερε να ανατρέψει τα δεδομένα και να επωφεληθεί της κατάστασης, στρέφοντας την κοινή γνώμη εναντίων της Γαλλίας, η οποία απέσυρε τα στρατεύματά της. Οι δυο αυτές αφρικανικές χώρες εξαρτώνται πλέον για την εσωτερική τους ασφάλεια από τη Ρωσία και την ομάδα Wagner. Δεδομένου ότι, μαζί με τα συμβόλαια για παροχή υπηρεσιών ασφαλείας η Ρωσία αποκτά πρόσβαση στις πλουτοπαραγωγικές περιοχές των χωρών, η εξάλειψη των τρομοκρατικών οργανώσεων δεν αποτελεί προτεραιότητα για τη Μόσχα η οποία έτσι παρατείνει την παρουσία της στην περιοχή. Η εργαλειοποίηση, από μεριάς Ρωσίας, ενός τόσο σημαντικού κινδύνου προς επίτευξη οικονομικών συμφερόντων, καταδεικνύει την ανάγκη τα αφρικανικά κράτη να εξετάζουν όλες τις διαθέσιμες περιφερειακές επιλογές τους, προτού αποφασίσουν να δεσμευθούν σε μια παγκόσμια δύναμη για την επιβίωσή τους. |

7 Συμπεράσματα

Εν κατακλείδι, στην παρούσα εργασία, αφού αναδείχθηκαν οι ιστορικοί δεσμοί μεταξύ Ρωσίας και Αφρικής, αναλύθηκαν οι λόγοι που οδήγησαν στη ρωσική επιστροφή στην ήπειρο και μέχρι ποιο βαθμό έγινε αυτό. Το γεγονός ότι οι ρωσο-αφρικανικές σχέσεις δεν κουβαλάνε κανένα βάρος αποικιακού παρελθόντος και ότι οι ρωσικές επενδύσεις καλύπτουν τομείς όπως οι εξοπλισμοί και η πυρηνική ενέργεια, οι οποίοι είναι υψηλά στην ατζέντα των χωρών της υποσαχάριας Αφρικής, της δίνει συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι άλλων παγκόσμιων παικτών.

Η ενεργός συμμετοχή της Ρωσίας στα εσωτερικά ζητήματα των υποσαχάριας κρατών, ήδη από τα χρόνια της Σοβιετικής Ένωσης, αποτέλεσε μόνο το προεξοφτούχο για την ολοένα και στενότερη συνεργασία των χωρών. Η Ρωσία κατάφερε και με το παραπάνω να κεφαλαιοποιήσει την υποστήριξη που παρείχε σε χώρες όπως η Αγκόλα, η Μοζαμβίκη και η Νότιος Αφρική, με τις τελευταίες να αποτελούν το προγεφύρωμα στην επέκταση των συμφερόντων της στη νοτιότερη Αφρική. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η προετοιμασία για τη **2^η Σύνοδο Ρωσίας-Αφρικής** στην Αγία Πετρούπολη το καλοκαίρι του 2023 όπου θα διαφανεί αν οι τελευταίες εξελίξεις στην Ουκρανία είναι εις θέση να επηρεάσουν, και σε ποιο βαθμό, τη στάση αφρικανικών κρατών προς τη Ρωσία.

Ορισμένοι παρατηρητές ανησυχούν για τον αντίκτυπο των πολιτικών της Ρωσίας στη σταθερότητα, τη διαφάνεια και τη δημοκρατία στην Αφρική, καθώς και για το ενδεχόμενο εντατικοποίησης του ανταγωνισμού μεγάλων δυνάμεων. Ειδικότερα, το αυξανόμενο στρατιωτικό αποτύπωμα και η υποστήριξη που παρέχει η Μόσχα σε αυταρχικούς ηγέτες έχουν ανησυχήσει την ΕΕ και τις ΗΠΑ, όπως υποστηρίζει και η Paczyńska (2020:4). Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η Ρωσία έχει υποστηρίξει αυταρχικούς ηγέτες, έχει επεκτείνει τις πωλήσεις όπλων και τις δραστηριότητες των παραστρατιωτικών της δυνάμεων και έτσι μπόρεσε να δημιουργήσει διπλωματικές συμμαχίες με αφρικανικές χώρες, όπως στην περίπτωση του Μάλι και της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας. Το γεγονός ότι συνέβαλε τα μέγιστα στην κατάπαυση του πυρός το 2019, την έκανε να φαντάζει ως ανιδιοτελής εταίρος, με τις εξελίξεις όμως να το αναιρούν. Η Μόσχα, χρησιμοποιώντας ως «δούρειο ίππο» τη Wagner, κερδίζει προσοδοφόρα συμβόλαια εκμετάλλευσης-εξόρυξης, γεγονός που υπονομεύει τη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη της οικονομίας της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας.

Ανακεφαλαιώνοντας, παρ' όλο που είναι σημαντικό για τη Ρωσία να αποκτήσει οικονομικά οφέλη, σκοπεύει πρωτίστως να αποκτήσει επιρροή στα αφρικανικά κράτη, προκειμένου να επιτύχει ισχυρότερη υποστήριξη στον ΟΗΕ, για να αλλάξει στο status quo προς όφελός της. Αντιθέτως, τα αφρικανικά έθνη που χρειάζονται εξωτερικά κεφάλαια κινδυνεύουν να υποταχθούν ξανά σε ισχυρά έθνη και εμπορικά συμφέροντα, σε μακροπρόθεσμη υπονόμευση του δικού τους λαού. Σήμερα, με τις αξιώσεις για τους πόρους της Αφρικής να προέρχονται από όλες τις γωνιές του πλανήτη, οι αφρικανικές κυβερνήσεις είναι σε καλύτερη θέση να εξισορροπήσουν ορθολογικά τις ανταγωνιστικές προσφορές, για να εξασφαλίσουν ένα καλύτερο μέλλον για τους λαούς τους. |

Κατάλογος Πηγών

- | *2021 Corruption Perceptions Index—Explore South Africa’s results*. (n.d.). Transparency.Org. Retrieved 25 September 2022, from <https://www.transparency.org/en/cpi/2021> προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Africa Free Zones Organisation. (2019). *African Economic Zones Outlook* (p. 23). Africa Free Zones Organisation. <https://www.africaeconomiczones.com/aezo-outlook/african-economic-zones-outlook-2019/> προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Africa GDP 2021—StatisticsTimes.com*. (2021, November 3). <https://statisticstimes.com/economy/africa-gdp.php> προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- AfricaNews. (2022a, April 22). *France accuses Russian mercenaries of staging a massacre in Mali*. Africanews. <https://www.africanews.com/2022/04/22/france-accuses-russian-mercenaries-of-staging-massacre-in-mali/> προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- AfricaNews. (2022b, June 10). *Mozambique elected to serve on UN security council*. Africanews. <https://www.africanews.com/2022/06/10/mozambique-elected-to-serve-on-un-security-council/> προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Angola (AGO) and Russia (RUS) Trade | OEC*. (n.d.). OEC - The Observatory of Economic Complexity. <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/ago/partner/rus> προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Besenyó, J. (2019). The Africa Policy of Russia. *Terrorism and Political Violence*, 31(1), 132–153. <https://doi.org/10.1080/09546553.2018.1555976>
- CAR: Russian Wagner Group harassing and intimidating civilians – UN experts*. (2021, October 27). OHCHR. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2021/11/car-russian-wagner-group-harassing-and-intimidating-civilians-un-experts> προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Central African Republic (CAF) and Russia (RUS) Trade | OEC*. (n.d.). OEC - The Observatory of Economic Complexity. [Central African Republic \(CAF\) and Russia \(RUS\) Trade | OEC - The Observatory of Economic Complexity](https://oec.world/en/profile/bilateral-country/caf/partner/rus) προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Chigozie, P. (2018). The Influence of Pan Africanism on Africa’s International Relations, 1945-1965.
- Daniel, R., & Shubin, V. (2018). Africa and Russia: The Pursuit of Strengthened Relations in the Post-Cold War Era. In *Africa and the World* (pp. 51–69). Dawn Nagar: Charles Mutasa. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-62590-4>

- Department of State. (1976). *Soviet Military Policy in the Third World* (No. 414). Department of State.
- El-Badawy, E., Munasinghe, S., Bukarti, A. B., & Bianchi, B. (n.d.). *Security, Soft Power and Regime Support: Spheres of Russian Influence in Africa*. 34.
- Elbassoussy, A. (2022). The growing Russian role in sub-Saharan Africa: Interests, opportunities and limitations. *Journal of Humanities and Applied Social Sciences*, 4(3), 251–270. <https://doi.org/10.1108/JHASS-11-2020-0210>
- European External Action Service (EEAS). (2021). *Political and Strategic Environment of CSDP Missions in the Central African Republic (CAR)* (Working Document of the European External Action Service No. 1213). Council of the European Union. <https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/euobs-media/4246332bc3a03d1da2b82a32cc58ec1c.pdf>
προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Facing the growing unemployment challenges in Africa*. (2016, January 20). [Press release]. http://www.ilo.org/africa/media-centre/pr/WCMS_444474/lang--en/index.htm
προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Faleg, G., & Kovalčíková, N. (2022). *Challenges and implications for the EU*. [Rising hybrid threats in Africa | European Union Institute for Security Studies \(europa.eu\)](https://www.euiass.eu/en/analyses/2022/09/01/challenges-and-implications-for-the-eu) προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Faleg, G., & Secieru, S. (2020). *Do you want to be my friend, again? Russia's forays into sub-Saharan Africa* | [European Union Institute for Security Studies \(europa.eu\)](https://www.euiass.eu/en/analyses/2020/09/01/do-you-want-to-be-my-friend-again-russias-forays-into-sub-saharan-africa) προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- How have African countries voted on Russia and Ukraine at the United Nations? (2022, April 8). *Development Reimagined*. <https://developmentreimagined.com/2022/04/08/africanvotesonukraine/>
προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Human Rights Watch. (2021). Central African Republic: Events of 2021. In *World Report 2022*. <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/central-african-republic>
προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Islamists declare full control of Mali's north. (2012, June 28). *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-mali-crisis-idUSBRE85R15720120628>
προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Jett, D. C. (2019). *Why Peacekeeping Fails: 20th Anniversary Edition*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-11428-2>

- Kalika, A. (2019). *Russia's 'Great Return' to Africa* [Russia's "Great Return" to Africa? | IFRI - Institut français des relations internationales](#) προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Key findings – Africa Energy Outlook 2022 – Analysis*. (n.d.). IEA. Retrieved 25 September 2022, from <https://www.iea.org/reports/africa-energy-outlook-2022/key-findings> προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Kortunov, A., Zaiser, N., Kharitonova, E., Chkoniya, L., Kotchofa, G., & Ezhov, D. (2020). *Africa-Russia+: Achievements, Problems, Prospects* (No. 53/2020). Russian International Affairs Council (RIAC). <https://russiancouncil.ru/papers/Russia-Africa-Report53-En.pdf> προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Kosovo's foreign policy 'needs a software update'. (2019, August 2). *Prishtina Insight*. <https://prishtinainsight.com/kosovos-foreign-policy-needs-a-software-update-mag/> προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Lebovich, G. K., Andrew. (2022, March 31). Why UN votes shouldn't define Europe-Africa relations – European Council on Foreign Relations. *ECFR*. <https://ecfr.eu/article/why-un-votes-shouldnt-define-europe-africa-relations/> προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Mali: Arms imports 2010-2020, by supplier*. (n.d.). Statista. Retrieved 25 September 2022, from <https://www.statista.com/statistics/1167106/cumulative-value-of-weapon-imports-from-mali-by-supplier/> προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Mali—Introduction*. (n.d.). Retrieved 25 September 2022, from <https://www.globalsecurity.org/military/world/africa/ml-intro.htm> προσπελάστηκε την 30/09/2022. προσπελάστηκε την 25/09/2022.
- Mali (MLI) and Russia (RUS) Trade | OEC*. (n.d.). OEC - The Observatory of Economic Complexity. [Mali \(MLI\) and Russia \(RUS\) Trade | OEC - The Observatory of Economic Complexity](#) προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Marten, K. (2019). Russia's Back in Africa: Is the Cold War Returning? *The Washington Quarterly*, 42(4), 155–170. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2019.1693105>
- Meredith, M. (2021). *The state of Africa: A history of the continent since independence*. Simon & Schuster.
- MINUSCA*. (n.d.). United Nations Peacekeeping. Retrieved 25 September 2022, from <https://peacekeeping.un.org/en/mission/minusca> προσπελάστηκε την 25/09/2022.
- MINUSMA*. (n.d.). United Nations Peacekeeping. Retrieved 25 September 2022, from <https://peacekeeping.un.org/en/mission/minusma> προσπελάστηκε την 25/09/2022.

- Mngomezulu, B., & Fayayo, R. (2019). The role of the international community in sustaining conflicts in Africa. *Journal of African Foreign Affairs*, 6(3), 5–21. <https://doi.org/10.31920/2056-5658/2019/6n3a1>
- Mozambique, Russia sign energy, security deals.* (2019, August 22). France 24. <https://www.france24.com/en/20190822-mozambique-russia-sign-energy-security-deals> προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Mozambique (MOZ) and Russia (RUS) Trade | OEC.* (n.d.). OEC - The Observatory of Economic Complexity. [Mozambique \(MOZ\) and Russia \(RUS\) Trade | OEC - The Observatory of Economic Complexity](https://www.oec.world/en/mozambique-russia-trade) προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Nations eye stable reserve system.* (2009, June 16). <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/8102216.stm> προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Němečková, T., Melnikovová, L., & Piskunova, N. (2021). Russia's return to Africa: A comparative study of Egypt, Algeria and Morocco. *The Journal of Modern African Studies*, 59(3), 367–390. <https://doi.org/10.1017/S0022278X21000070>
- Nyantakyi, E. B., & Sy, M. (n.d.). *The Banking System in Africa: Main Facts and Challenges*. 16.
- Ozoukou, D., & Lawler, T. (2022). Russia and China strategies in the Central African Republic. *African Journal of Political Science and International Relations*, 16(2), 43–51. <https://doi.org/10.5897/AJPSIR2021.1368>
- Paczyńska, A. (2020). Russia in Africa: Is great power competition returning to the continent? *Briefing Paper*. <https://doi.org/10.23661/BP15.2020>
- Reuters. (2022, July 20). Mali junta expels U.N. peacekeeping mission spokesman over tweets. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/africa/mali-junta-expels-un-peacekeeping-mission-spokesman-over-tweets-2022-07-20/> προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Russia and the World Bank: International Development Assistance.* (n.d.). [Text/HTML]. World Bank. Retrieved 25 September 2022, from <https://www.worldbank.org/en/country/russia/brief/international-development> προσπελάστηκε την 25/09/2022.
- Russia, China block UN Security Council from supporting new sanctions on Mali.* (2022, January 12). France 24. <https://www.france24.com/en/africa/20220112-un-security-council-falls-short-of-imposing-new-sanctions-on-mali-after-elections-delay> προσπελάστηκε την 30/09/2022.

- Russia orbits South-Africa's first spy satellite Kondor-E.* (2015, July 8). <http://www.russianspaceweb.com/kondor-e.html> προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Russia RU: Trade Balance: Emerging and Developing Economies: Sub-Saharan Africa: Angola | Economic Indicators | CEIC.* (n.d.). Retrieved 25 September 2022, from <https://www.ceicdata.com/en/russia/trade-balance-by-country-annual/ru-trade-balance-emerging-and-developing-economies-subsaharan-africa-angola> προσπελάστηκε την 25/09/2022.
- Russia's involvement in the Central African Republic disrupted by the war in Ukraine.* (n.d.). Retrieved 25 September 2022, from https://www.lemonde.fr/en/international/article/2022/03/31/russia-s-involvement-in-the-central-african-republic-disrupted-by-the-war-in-ukraine_5979446_4.html προσπελάστηκε την 25/09/2022.
- Russia's involvement in the Central African Republic disrupted by the war in Ukraine.* (2022, March 31). *Le Monde.Fr.* https://www.lemonde.fr/en/international/article/2022/03/31/russia-s-involvement-in-the-central-african-republic-disrupted-by-the-war-in-ukraine_5979446_4.html προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Segell, G., Kostelyanets, S., & Solomon, H. (2021). *Terrorism in Africa: New Trends and Frontiers.* Institute for African Studies: University of Haifa.
- Shubin, V. (2013). *Russia's policy towards Africa* (No. 168; p. 7). ISPI. https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/analysis_168_2013.pdf προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- Shubin, V., & Tokarev, A. (2001). War in Angola: A Soviet dimension. *Review of African Political Economy*, 28(90), 607–618. <https://doi.org/10.1080/03056240108704569>
- Sidiropoulos, E., & Alden, A. (2019). *Russia-South Africa relations since 1992.* 28–32.
- South Africa reaffirms support in Venezuela at the UN Security Council | South African Government.* (2019, February 28). <https://www.gov.za/speeches/south-africa-reaffirms-support-inclusive-political-dialogue-venezuela-un-security-council> προσπελάστηκε την 30/09/2022.
- South Africa (ZAF) and Russia (RUS) Trade | OEC.* (n.d.). OEC - The Observatory of Economic Complexity. [South Africa \(ZAF\) and Russia \(RUS\) Trade | OEC - The Observatory of Economic Complexity](https://www.oec.world/en/explore-datasets/countries-and-regions/south-africa/south-africa-and-russia-trade) προσπελάστηκε την 30/09/2022.

The World Bank. (2021)a. *GDP growth (annual %) – Sub-Saharan Africa*. The World Bank. [GDP growth \(annual %\) - Sub-Saharan Africa | Data \(worldbank.org\)](https://data.worldbank.org/ny.gdp.zs?locations=SS) προσπελάστηκε την 08/11/2022.

The World Bank. (2021)b. *Investing in people for a resilient and inclusive recovery* (p. 36). The World Bank. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/155781629273393266/pdf/Africa-Human-Capital-Plan-Year-Two-Progress-Report-Investing-in-People-for-a-Resilient-and-Inclusive-Recovery.pdf> προσπελάστηκε την 30/09/2022.

Thousands in Mali celebrate expulsion of French ambassador. (2022, February 5). <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/5/thousands-in-mali-celebrate-expulsion-of-french-ambassador> προσπελάστηκε την 30/09/2022.

unwatch. (2018, February 27). U.N. Voting Record of South Africa 2015-2018. *UN Watch*. <https://unwatch.org/u-n-voting-record-south-africa-2015-2018/> προσπελάστηκε την 30/09/2022.

Venezuela: Competing US, Russia resolutions fail to pass in Security Council. (2019, February 28). UN News. <https://news.un.org/en/story/2019/02/1033832> προσπελάστηκε την 30/09/2022.

Welle (www.dw.com), D. (n.d.). *Russia's reengagement with Africa pays off | DW | 26.07.2022*. DW.COM. Retrieved 25 September 2022, from <https://www.dw.com/en/russias-reengagement-with-africa-pays-off/a-61064011> προσπελάστηκε την 25/09/2022.

Χουλιάρης, Α., & Πετρόπουλος, Σ. (2015). *Η Αφρική και οι άλλοι—Οι Σχέσεις της Αφρικής με την Ευρώπη και τον Κόσμο* (Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις). <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2377> |